

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Holický novoševcovský cech ve světle dochovaných pramenů z let 1664 – 1868.

Bakalářská práce

Autor: Hana Vančurová
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví-historie
Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové 2015



Zadání bakalářské práce

Autor: Hana Vančurová

Studium: F11486

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Holický novoševcovský cech ve světle dochovaných pramenů z let 1664?1868**

Název bakalářské práce AJ: Holice Shoemakers Guild in the Light of Preserved Sources from 1664 to 1868

Anotace:

Stručný obsah: Bakalářská práce se bude zabývat historií a významem holického cechu novoševcovského, jehož činnost je spjata s obdobím 17. až 19. století. Součástí pramenného výzkumu bude i zmapování dalších holických cechů, jež tvořily hospodářské zázemí tehdejšího města.

Metody zpracování: Pramenný výzkum, analýza, syntéza, ediční praxe

Literatura nebo archivní fondy:

SOka Pardubice, fond Cech novoševcovský Holice;

Josef Janáček, Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu, Praha 1963;

František Karel Rosůlek, Pardubicko, Holicko, Přeloučsko. Dějinný a místopisný obraz, III.díl, Pardubice 1909; Východočeské muzeum v Pardubicích, sbírka Řemesla a živnosti.

Hálová - Jahodová, C.: Umění a život zapomenutých řemesel. Nakladatelství československých výtvarných umělců, Praha 1955.

Hofmann, Gustav: Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy. Plzeň: Státní oblastní archiv; Sušice: Muzeum Šumavy, 1984.

Janáček, Josef. Řemeslná výroba v českých městech v 16. století. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

Pátková, Hana. Bratrstvie ke cti božie : Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách. Praha, 2000.

Winter, Zikmund. Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

Winter, Zikmund. Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Věra Němečková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.12.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „*Holický novoševcovský cech ve světle dochovaných pramenů z let 1664 – 1868*“ vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně. Veškerou použitou literaturu a prameny k vypracování práce náležitě uvádím v seznamu literatury a pramenů.

V Hradci Králové dne 29.4. 2015

Poděkování

Na tomto místě bych předně ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce, paní PhDr. Janě Vojtíškové, Ph.D., za vedení bakalářské práce, ochotu a čas, který práci věnovala, za udělené rady a připomínky. Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Pardubicích za umožnění bádání v pramenech, ochotu a vstřícné jednání, za poskytnuté odborné informace a rady, a především za povolení uveřejnit fotografie archiválií, předně paní Mgr. Renatě Růžičkové a panu Mgr. Ladislavu Hlouškovi. Za vstřícné jednání patří poděkování i pracovníkům Východočeského muzea v Pardubicích.

V neposlední řadě poděkování patří i celé mé rodině, příteli Lukášovi za podporu během studia.

Anotace

VANČUROVÁ, HANA: *Holický novoševcovský cech ve světle dochovaných pramenů z let 1664 – 1868*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 70 str. Bakalářská práce.

Téma předložené bakalářské práce přináší zajímavé a drahocenné informace o holickém novoševcovském cechu v rozmezí let 1664 – 1868. Výsledky archivního bádání předkládají zprávy o existenci cechu, vnitřní struktuře, činnosti cechu a v neposlední řadě i diplomatický rozbor vybraných archiválií.

Informace o holickém novoševcovském cechu jsou předloženy v návaznosti na obecném pojednání o vývoji cechovní soustavy, které v sobě zahrnuje i vysvětlení vnitřního uspořádání, neboli hierarchie, v rámci cechu, ale také objasnění činnosti cechů a zmapování dokumentů vzniklých z jejich činnosti.

Konkrétní informace vyzískané pramenným výzkumem přispěly k zrekonstruování dějin holického novoševcovského cechu od jeho založení v roce 1664. Přinesly cenné svědectví o jeho existenci, vnitřním členění, čímž se rozumí hierarchie v rámci cechu od učedníků, přes tovaryše a mistry až k nejvyššímu postu cechmistrů, a to včetně vysvětlení postupu v jejím rámci, rovněž i skromné informace o pravidlech přijímání členů do cechu. Veškerá tvrzení jsou podložena příloženými ukázkami z archiválií. Do práce je také zasazen diplomatický rozbor vybraných archiválií, tedy cechovních artikulí a knihy mistrů a stručný výčet dochovaných archiválií dochovaných ve fondu holického cechu do roku 1868. Práce je doplněna i o fotografickou přílohu a transkripci doprovodných textů.

Klíčová slova: cech, Holice, řemeslo

Annotation

VANČUROVÁ, HANA: *Holic's newborn shoemakers guild in the light of preserved sources from years 1664 – 1868*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 70 pp. Bachelor Degree Thesis.

The subject of my Bachelor degree Thesis brings interesting and valuable information about Holic's newborn shoemakers guild during the years 1664 – 1868. Results of the archival discovery are presenting information about the existence of newborn shoemakers guild, its inside organization, activity and last but not least the diplomatic analysis of selected archives.

Information about Holic's newborn shoemakers guild is presented in connection with general treatise about progress of the inner guild system, which contains explanation of inner structure or hierarchy inside the guild but also an explanation of guild activities and mapping of the documents arose from their activities.

Concrete information received by source research contributed to rebuild the history of the guild from its founding in 1664. This information brought valuable proof about existence of Holic's newborn shoemakers guild with its inside organization and its hierarchy. There were four stages inside the guild. The first stage was apprentice of skill, the second was journeyman, the third master of trade and the fourth and highest position was guildmaster. This information also testifies about personal advancement for each member inside the guild and about accepting new members. All settings are substantiated by samples from archive, which are attached to this bachelor thesis. It also includes diplomatic analysis of the oldest to survive mastersbook and guild privilege of preserved archive from collection of Holic's newborn shoemakers guild up to 1868.

Enclosed are pictures of guild seal, certificate of apprenticeship and transcription of accompanying texts.

Keywords: guild, Holice, trade

Obsah

Úvod	1
1. Dějiny Holic se zvláštním zřetelem k období 17. – 19. století	3
1.1. Dějiny holické samosprávy	7
2. Vývoj řemeslné výroby, obchodu od 11. století a vývoj cechů v Království českém od 13. století do roku 1859	9
3. Vnitřní struktura bratrstev a cechů, činnost cechů	17
4. Cechy v Holicích	22
4.1. Cech krejčovský a postřihačský	22
4.2. Cech tkalcovský	23
4.3. Cech řeznický	23
4.4. Cech spojených řemesel	23
4.5. Cech novoševcovský v Holicích	24
4.5.1. Charakteristika fondu	24
4.5.2. Počátek novoševcovského cechu	25
4.5.2. Cechovní artikule	27
4.5.3. Cechovní organizace holického cechu	31
4.5.3.1. Cechmistři	32
4.5.3.2. Mistři	35
4.5.3.2.1. Přináležející mistři	45
4.5.3.3. Továryši	47
4.5.3.4. Učedníci holického novoševcovského cechu do roku 1777	48

4.5.3.5. Ševci z rodu Macasů	52
4.5.3.6. Ševcovští řemeslníci z rodu Poláčků	52
4.5.4. Zánik holického ševcovského cechu	53
Závěr	54
Použité zkratky	56
Použité prameny	57
Použité archivní pomůcky	58
Využité muzejní předměty	58
Použitá literatura	59
Ostatní literatura	60
Ostatní zdroje	61
Přílohy	62
1. Opis cechovních artikulí	62
2. Pečeť holického novoševcovského cechu	67
3. Výuční list Matěje Valenty	68
4. Dokumenty Jakuba Hendrycha	69
a) Zápis o přijetí Jakuba Hendrycha do učení	69
b) Výuční list Jakuba Hendrycha	69
c) Zápis o přijetí Jakuba Hendrycha za mistra	70

Úvod

Důvodem výběru tématu práce s názvem *Holický novoševcovský cech ve světle dochovaných pramenů z let 1664 – 1868* byl jednoznačně zájem o řemesla. Zároveň k výběru tématu přispěla i skutečnost, že holická řemesla nejsou do dnešní doby téměř probádána, a proto mi přišlo vhodné přispět informacemi alespoň o holickém novoševcovském cechu, o němž se mnoho nenapsalo, a rozšířit tak povědomost o jeho existenci. Při té příležitosti je namístě vzpomenout i na členy daného cechu a některé i jmenovat. Jelikož je cech spjat s městem, je proto práce doplněna i informacemi o samotném městě Holicích.

Zmínky o holickém novoševcovském cechu jsou přineseny ve spojitosti s vývojem cechovníctví v Království. V první části je pojednáno o rozvoji obchodu od 11. století, které je v návaznosti doplněno o zrod cechovní soustavy s přiloženým pojednáním, zda nejprve vznikaly bratrstva, nebo jedná-li se o cechy od prvopočátku. Současně je zmíněna funkce cechů, organizace cechů ve městech i v samotném sdružení a cechovní dokumentace a to až do zániku cechů.

V druhé části práce se tedy pojednává o holických ceších a podrobněji i novoševcovském cechu, konkrétně o jeho počátku k roku 1664, s doplněním informací o cechovních atributech (praporu, lucernám) pořízených ke konci 17. století a na počátku století následujícího, o pravidlech vytyčených cechovními artikulemi, k jejichž zpracování je využito diplomatického rozboru. Přináší také poznatky o vnitřní organizaci řemeslníků počínaje učedníky až po cechmistry ve světle dochovaných archiválií uložených v SOkA Pardubice, zejména knih přijímaných mistrů a učedníků, tovaryšských listů a také listů výučních.¹ Bádání v dané problematice nutilo pokládat si nejednu otázku, například:

- 1) Zda do holického ševcovského cechu přistupovali jen místní, tedy holičtí řemeslníci, nebo jestli vstupovali i ševci z okolí Holic.
- 2) Jestli učedníci a tovaryši nebývali syny, či jinými příbuznými cechovních mistrů.

¹ Veškeré transkribované dokumenty jsou editovány dle Ivana ŠŤOVÍČKA a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

3) V návaznosti na výše předloženou otázku připadá myšlenka, jestli se případně nemohlo řemeslo dědit v rámci rodiny, případně v rámci rodu, což by mohlo zapříčinit vznik ševcovských rodů.

Na všechny výše položené hypotézy práce přinesla uspokojivé odpovědi podložené archivním bádáním.

1. Dějiny Holic se zvláštním zřetelem k období 17. – 19. století

Holice jsou situovány ve východních Čechách, tedy na území, které v 10. století patřilo známému rodu Slavníkovců, jejichž osud se zpečetil r. 966. Následně se toto hojně zalesněné území stalo majetkem českých knížat, která se zamýšlela využít tento prostor k osídlení, a proto nelenila a lesy vymýtila, aby se plocha následně osídlila, jak se událo ve 13. století, – snad původním českým obyvatelstvem, jen zakladatelé, tzv. ministeriálové, měli mít německou národnost, jak se zmiňují ve své knize Antonín Šafařík a Otokar Pospíšil², kdežto Karel Kuča zastává názor, že osídlení bylo zcela německé.³ Stejně tak se domnívá, že německý název Ekleinsdorf pochází rovněž z tohoto období.⁴ Ovšem ves měla ještě latinský název Eklinvilla⁵, ale rovněž český Holice, s největší pravděpodobností odvozený od skutku vymýceného lesa, česky zvané holiny.⁶

Holice s jistotou byly roku 1336 součástí nedalekého Chvojenského zboží, vlastněného do téhož roku českým králem Janem Lucemburským, jenž zboží i s Holice z nutnosti zastavil do rukou pánů Jana a Jindřicha z Lipé a zároveň i Pertoltovi, vyšehradskému proboštovi.⁷ Z nich přešlo zboží na Jindřicha z Lichtenburka, od něhož je odkoupil Jan ze Šternberka.⁸

Šternberkové, počínaje Janem ze Šternberka, spravovali Holice až do r. 1408. Jan ze Šternberka držel zboží do roku 1375. V tomto čase přešly Holice pod nové majitele, jimiž se stali bratři (Janovi synové) Smil (vlastnictví mezi lety 1375 – 1390) a Oldřich, mezi lety 1384 – 1387. Oldřich přenechal Holice svému synovi Oldřichovi, jindy zvanému také Vladislav, jemuž patřily mezi lety 1390 – 1394. Následně se ves ocitla v držení jeho synů Smila a Aleše ze Šternberka.⁹ Za těchto pánů ze Šternberka

² Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, Holice 1911, s. 23 – 25.

³ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl*, Praha 1997, s. 123.

⁴ Tamtéž, s. 123–124.

⁵ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 23.

⁶ Tamtéž, s. 23.

⁷ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl*, s. 123–124.

⁸ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 25.

⁹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze české: Chrudimsko, I. díl*, Argo 1995, s. 63.

v Holicích vybudovali tvrz, jež dlouhá léta upadala až na počátku 16. století, tedy za působení a správy Viléma z Pernštejna, zcela zanikla.¹⁰

Další nám známým majitelem Holic se stal Neptalim z Frimburka, který je vlastnil již v roce 1481. Za jeho působení nastal výrazný, rovněž i významný rozkvět Holic. Je všeobecně známo, že Neptalim z Frimburka vyhověl privilegiem na žádost holického rychtáře Ondřeje a předal holickou rychtu do rukou jeho a rukou náměstků budoucích za rychtářovu odvedenou službu. Zároveň obdržel právo pivovárčné.¹¹ Kromě toho udělil Holicím městský znak, oprostil tamní lid od roboty a dalších prospěšných výhod.¹²

Nedlouho poté se novým vlastníkem stal Hynek Bradlecký z Mečkova, jemuž Holice patřily až do roku 1507. Právě v tomto roce Hynek Bradlecký Holice odprodal Vilémovi z Pernštejna, majiteli panství Pardubického, jehož součástí se Holice staly. Prodej zahrnoval nejen ves Holice včetně tvrze, která na počátku 16. století zanikla.¹³

Vilém odkázal Holice svému synovi Vojtěchovi. Po jeho smrti r. 1534 přešly tyto državy na bratra Jana, který je spravoval až do svého skonu r. 1548. Následně se dědicem stal Janův syn Jaroslav. Bohužel za jeho správy panství velmi utrpělo, zejména v hospodářství, a proto pro velkou finanční tíseň musel panství odprodat. R. 1560 je tedy postoupil Janu Kapounovi ze Svojkova a ještě téhož roku panství odkoupil Ferdinand I.¹⁴ V držení je měl i Maxmilián II.¹⁵ Česká komora pak Holice držela až do roku 1856, kdy se Holice staly majetkem Národní Banky. O sedm let později je banka odprodala a novým kupcem byl rytíř Läml.¹⁶

V dobách, kdy majitelem Holic byl panovník, prošlo město nejednou ranou. Za třicetileté války pocítily Holice velkou finanční nesnáz, jelikož se v městě ubytovala švédská armáda, kterou obyvatelé museli financovat, k ní se přičetly ještě krádeže, a těžkou situaci znásobila ještě neúroda zapříčiněná válečným stavem, a proto město, aby

¹⁰ Tamtéž, s. 63.

¹¹ SOKA Pardubice, fond Archiv města Holice – Městský úřad Holice, Listiny, kart. č. 1, listina č. 1, opis listiny datované z ledna 1493 vydané Neptalimem z Frimburka vyhotovený roku 1789.

¹² František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*. Vydáno péčí agitačního výboru 1909, s. 199–205.

¹³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze české: Chrudimsko*, I. díl, s. 63.

¹⁴ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 42–43.

¹⁵ František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*, s. 204–205.

¹⁶ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 43.

získalo peněžní prostředky, začalo rozprodávat majetek.¹⁷ V neposlední řadě přispěly ke zkáze a útrapám města i četné požáry od 50. let téhož století (1654, 1664, 1679 a 1680).¹⁸ V témže roce 1680 se město vzmohlo a zažádalo u Leopolda I. o výsadu trhu výročního konaného třikrát v roce a dobytčí trhy.¹⁹

Holičtí konšelé v čele primasem se snažili městu přilepšit a z nesnází městu i obyvatelům pomoci. Obrátili se proto na císaře Leopolda I. a žádali po něm, aby se mohly v městečku konat trhy. Mínili jimi trhy roční a týdenní. Roku 1680 žádosti císař vyhověl. Město obdrželo privilegium²⁰, na jehož základě obdrželi právo konat tři roční trhy ve třech termínech. První se uskutečňoval v „*první pondělí po Neděli provodní*“²¹, druhý v „*pondělí po Povýšení svatého Kříže*“²² a poslední třetí trh v „*úterý po svatým Mikuláši*“²³. Na ročních jarmarcích se smělo prodávat maso koňské, hovězí. Kdežto týdenní trhy se konaly pokaždé v sobotu a nabízelo se zde obilí a dobytek.²⁴ Jak z listu vyplývá, týdenní trhy se organizovaly již dříve, protože Leopold I. tyto trhy znovu obnovil.²⁵

K dalšímu zhoršení městského života vedly znovu rozpoutané válečné vřavy za Marie Terezie, během níž se v Holicích opět ubytovávaly armády. Jak armáda pruská, tak i císařská.²⁶ A ačkoliv války na nějaký čas ustaly, požáry nikoli. Pravidelně zničily několik dřevěných staveb, které se teprve od 30. let 19. století zdily. Ohně se nevyhýbaly ani městským budovám, jakou byla radnice. Nejednou shořela.²⁷

Po vypuknutí války prusko-rakouské v roce 1866 se znovu v Holicích usadila armáda. Po ní dorazila ještě armáda pruská. Po ukončení války lidé hlásili městu ztráty způsobené pruskou armádou, např. odvedený dobytek, koně, jelikož za ni měli příslibenou finanční náhradu.²⁸

¹⁷ Tamtéž, s. 44–48.

¹⁸ František ROSŮLEK *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*, s. 206.

¹⁹ Tamtéž, s. 206.

²⁰ Ve fondu AMH se dochoval pouze opis privilegia vyhotoveného v roce 1718.

²¹ SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice. Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Dodatky-listiny, listina č. 2, opis privilegia z roku 1680 vyhotoveného v roce 1718., fol. 2.

²² Tamtéž, listina č. 2, fol. 2.

²³ Tamtéž, fol. 2.

²⁴ Tamtéž, fol. 2.

²⁵ Tamtéž, fol. 2.

²⁶ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 47–54.

²⁷ Tamtéž, s. 225–226.

²⁸ Tamtéž, s. 61–71.

Téma o historii (válečné), obecních záležitostech a městské samosprávě je v regionální literatuře zpracováno dostatečně, ale dějiny hospodářské města Holice až do 19. století zmiňováno poskrovnu, spíše vůbec.²⁹

²⁹ Viz František Rosůlek, Antonín Šafařík. Dalším autorem byl Josef Nechvíle, *Holice a přífařené osady*, Pardubice 1882.

1.1. Dějiny holické samosprávy

Jelikož je pravděpodobné, že i v Holicích docházelo k propojení cechovního života se správou města, kdy do rady města v 17. století patrně zasedali i řemeslníci - ze ševců, nejedná-li se pouze o shodu jmen, se na správě podíleli jmenovitě Jiří Bareš, Jan Macas, z krejčích a postřihačů Václav Vaniš.³⁰ Proto je na místě trochu dějiny samosprávy přiblížit.

O jisté zmínce o holické rychtě se dočteme v privilegii vydaném Neptalimem z Frimburka. V té době se totiž stala svobodnou. O sedmdesát let později, tedy r. 1563, již stála holická radnice, která v tomto roce lehla popelem.³¹ Zdaleka nebyl tento požár posledním, jak v historii města, tak i v historii pozdějších radnic.

Po ničivém požáru z roku 1563 nová radnice sídlila v domě Jana z Koníkova, v němž sídlila až do roku osudného roku 1680, kdy opět vypukl ve městě požár, v jehož plamenech radnice shořela.³² Proto následujícího roku 1681 město přistoupilo k výstavbě nové radniční budovy, zcela dřevěné. Práci zadali mistru Martinovi Hledíkovi. V roce 1688 došlo k přístavbě radniční věžičky zhotovené tesařem Lukášem Řehákem, do níž se umístily dva zvony. První oznamoval úmrtí, proto se zval umíráček, druhý naopak jednak svolával holické poddané k odvedení daní, neboli berní, anebo k účasti na konaném obecním shromáždění.³³ Tato radnice stála až do roku 1819. Ani ona nepřečkala ničení požáru, načež se ještě téhož roku přistoupilo k výstavbě nové radnice, na níž práce ustaly roku 1824.³⁴

Před rokem 1563 stál v čele konšelského úřadu rychtář, poté purkmistr.³⁵ Do úřadu se od vydání Koldínovy právní knihy roku 1579 volilo po dvanácti konšelích na celý kalendářní rok, jejichž období trvalo měsíc. První konšel se nazýval primas, rovněž

³⁰ SOKA Pardubice, *Archiv města Holice*. Knihy, kn. č. 2. (Kniha městská založená roku 1660), fol. 44r–47r. SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice (1664 – 1882)*, Knihy, kn. č. 1, fol. 2r. Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 181.

³¹ František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*, s. 185. Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 225.

³² František ROSŮLEK *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*, s. 185.

³³ SOKA Pardubice. AMH, č. př. 122/94, SK 147 s. 6v.

³⁴ František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*, s. 185.

³⁵ Tamtéž, s. 186.

i primátor.³⁶ Zvolení konšele jmenoval do úřadu pardubický hejtman na pardubickém zámku.³⁷

Všichni purkmistři u sebe uchovávali městskou pečeť a zároveň ji i opatrovali. I přesto se za třicetileté války nezabránilo její ztrátě zcizením, což následně vedlo město k vyhotovení nové městské pečeti roku 1643.³⁸

Soudní pravomoc nad holickými obyvateli měl v 16. století jednak rychtář (soudil především lehká provinění, dále dohlížel na městský veřejný pořádek, vybíral peněžní dluhy apod.), tak i pardubická vrchnost trestající těžší přečiny. V následujícím století, konkrétně r. 1667, začal úřadovat přísežný soud tvořený čtyřmi konšely a jedním rychtářem. Tento soud řešil kupř. spory mezi holickými obyvateli, kromě toho soud dohlížel na kvalitu potravinářského zboží nabízeného obchodníky, aby v případě šizení výrobku byli obchodníci potrestáni.³⁹

³⁶ Antonín ŠAFARŮK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 72.

³⁷ František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*, s. 186.

³⁸ Antonín ŠAFARŮK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 72–73.

³⁹ Tamtéž, s. 104–105.

2. Vývoj řemeslné výroby, obchodu od 11. století a vývoj cechů v Království českém od 13. století do roku 1859

Od 11. století běžně poddaný lid pracoval na dvorech šlechtických, knížecích a na církevních statcích, kde zastával práci, které bylo třeba, takže se tu i práce dělila. Na dvorech jedni obstarávali pokrmy, druzí zhotovovali nádobí, jiní šili ošacení a obuv, a další opatřovali zbroj.⁴⁰

Proto někteří řemeslníci přicházeli a zabydlovali se v blízkosti šlechtických (feudálních) a knížecích sídel⁴¹, a to v jejich podhradích, nýbrž i přímo na dvorech. Jelikož tito řemeslníci svou práci přizpůsobovali a podřizovali bezprostředně požadavkům svého feudála, ba dokonce i celého dvora, stali se v souvislosti s jejich podřízeností řemeslníci nevolní, poddaní.⁴² Z téže příčiny, tedy vyhotovování předmětů pro určitou skupinu osob, dvorská výroba v rozvoji stagnovala.⁴³

Přesto se zdá být pravděpodobné, že dvorští řemeslníci pokryli potřeby dvoru a ještě měli přebytky, s nimiž chodili na trhy konané v blízkosti sídel, kde je prodávali. Tržiště se již v 10. století rozkládalo v Praze, v podhradí, a platilo za jedno z nejvýznamnějších tržišť tehdejších dob, jelikož zde obchodovali i cizinci přicházející sem po obchodních stezkách. Nabízeli ve zdejších poměrech nedostatkové zboží, např. sůl, ale přinášeli s sebou i ryby, tkané látky, kožešiny a další produkty.⁴⁴ Rovněž i městští řemeslníci na trzích své výrobky nabízeli a prodávali, z čehož byli živi.⁴⁵

Jiní řemeslníci odcházeli od 13. století také do měst (tito pak zůstali osobně svobodní⁴⁶, i přesto, že se rovněž stali poddanými, a to buď v městech královských, založených králem, králi⁴⁷, nebo vrchností⁴⁸, která se věnovala zakládání měst poddanských, neboli panských⁴⁹), na jejichž půdě hledali pracovní uplatnění a odbyť pro své výrobky, které uzpůsobili jejich poptávce. Tato skutečnost jednak zabránila

⁴⁰ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha 1906, s. 3–11.

⁴¹ Tamtéž, s. 4.

⁴² František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, Praha/Unhošť 1902, s. 4.

⁴³ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 46.

⁴⁴ Tamtéž, s. 12–36.

⁴⁵ Tamtéž, s. 46.

⁴⁶ František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, s. 4–5.

⁴⁷ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 38.

⁴⁸ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, Praha 1963, s. 21.

⁴⁹ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 38.

technické stagnaci výroby, zároveň tím umožnila její technický rozvoj, následnou specializaci řemesel a oborový rozvoj řemesel.⁵⁰

Městští řemeslníci různých řemesel se od 13. století shromažďovali do sdružení – bratrstev, cechů, pořádků. Tato sdružení se starala o své členy na úrovni nábožensko – společenské, což v sobě zahrnovalo účast na mších, na pohřbech svých spolubratrů, ale také na průvodech a všelijakých slavnostech, a na úrovni hospodářské, kdy spolky sledovaly vztahy mezi řemeslníky, jejich vzájemnou „soutěživost“. Zároveň se cechy zaslouhovaly o dostatek práce pro své členy, aby se zamezilo, že by nějaký řemeslník neměl žádnou práci, tedy by byl nezaměstnaný. Pokud by se tak přeci jen stalo, vžila se i tu vzájemná pomoc, kdy nezaopatřeného řemeslníka podporovalo sdružení finančně z cechovní pokladnice, do níž se skládali všichni členové.⁵¹

Usilovaly rovněž o výhradní a rozhodující postavení řemeslníků ustavených v ceších vůči drobným řemeslníkům, konkurentům, kteří nevstoupili do cechů, ale na trh dodávali své zboží, čímž konkurenci ničily. Usnadňovaly cechovní výrobu tím, že se rovněž přičinily o přednostní nákup surovin pro cechovní řemeslníky⁵². Podporovaly výrobu a prodej výrobků cechovních řemeslníků. Kromě toho ještě dohlížely na kvalitu výrobků a určovaly jejich ceny. Proto měl vznik cechů zásadní vliv na místní trh, jelikož se staly nástrojem, který si trh podmaňoval a jinak usměrňoval.⁵³ Dále pak cechy ještě upravovaly podmínky uvnitř cechu.⁵⁴

Městská řemesla zároveň chránila vydávaná privilegia a nařízení, která bránila pronikání cizího zboží. Mezi taková nařízení patřilo například právo mílové, které vymezovalo vzdálenost mezi městy, v nichž se vyráběly těžé výrobky.⁵⁵ Z textu tedy vyplývá, že nastalá situace v městském prostředí umožnila vznik cechovní soustavy, a to nejen, na našem území.⁵⁶

⁵⁰ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, s. 12–36.

⁵¹ Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*. Hlasy katolického spolku tiskového, Praha 1912, roč. 43, č. 3, s. 10–14.

⁵² Suroviny pro členy cechu obstarávali cechovní mistři. Po jejím nákupu se skladovala ve společných skladech. Cechmistři společně se staršími mistry dohlíželi na její kvalitu. : Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*, s. 13–14.

⁵³ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, s. 102–112.

⁵⁴ Tamtéž, s. 103–104.

⁵⁵ Tamtéž, s. 23–32.

⁵⁶ Tamtéž, s. 98–102.

Nejednotnost názorů panuje v oblasti přesnějšího zakotvení časových údajů, jelikož není dosti památek, které by prostor nejasností mohly zaplnit. A také by mohly objasnit charakter prvních sdružení.⁵⁷

I přesto při porovnání dříve psané a současné literatury, dochází autoři k názoru, že tak řemeslníci činili od 13. století, nejpозději od počátku století 14.⁵⁸ Rozcházejí se však v pohledu na vývoj cechovní soustavy. Starší autoři⁵⁹ se domnívají, že se řemeslníci nejprve organizovali do bratrstev a až posléze do cechů.⁶⁰

Z postojů Zikmunda Wintra je patrné, že rozlišuje prvotní sdružování řemeslníků do bratrstev od 13. století, když předpokládal, že ještě před cechy, neboli sdružením řemeslníků téhož řemesla, majících povinnost do těchto organizací vstoupit a řídit se jejich platnými pravidly (statuty) a zároveň měli možnost svobodné volby cechmistrů ze svého středu, se ustavila bratrstva,⁶¹ neboli dobrovolné sdružení řemeslníků pod náboženskou záštitou, druhotně až pod vlivem hospodářským, což v sobě zahrnovalo i sociální citění s členy (bratrstva vypravovala pohřby nejen členů sdružení, nýbrž i členů jeho rodiny)⁶² Tato bratrstva se rovněž řídila, stejně jako později cechy, statuty (bratrskými statuty) stvrzovanými konšely, popřípadě vrchností. V čele bratrstva usedl mistr, zvaný bratrský mistr, jemuž pomáhali starší mistři (jejich počet kolísal mezi třemi až čtyřmi), jehož stejně jako cechmistra, dosazovali také konšelé, nebo vrchnost.⁶³

Ani předpoklady Františka Melichara se neodlišují od smýšlení dřívějších badatelů. Stejně tak i František Melichar předpokládal, že se nejprve řemeslníci svobodně organizovali v bratrstvech už ve 13. století, která vedli cechmistry zvolení všemi mistry bratrstva vybraných ze svých řad. Předně je spojoval čilý náboženský život. Teprve až z bratrstev se rozvinuly cechy.⁶⁴ Tyto organizace měly svůj účel i v určování hranic pracovních povinností jednotlivých řemesel tak, aby si navzájem „nefušovaly“ do řemesla.⁶⁵

⁵⁷ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, s. 98.

⁵⁸ Výklad u Josefa Janáčka, Zikmunda Wintra, Josefa Kachníka, Vladimíra J. Sedláka.

⁵⁹ Zikmund Winter, František Melichar, Bedřich Mendl.

⁶⁰ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 180–184.; Bedřich MENDL, *Počátky našich cechů 1*. Český časopis historický, Praha 1927, roč. 33., č. 1, s. 1–20; František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, s. 10–11.

⁶¹ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 180–181.

⁶² Bedřich MENDL, *Počátky našich cechů*, s. 1–2 a 7.

⁶³ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 180–222.

⁶⁴ František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, s. 10–11.

⁶⁵ Tamtéž, s. 15.

Specifičtější názor vykládá Josef Sedlák. Zrod cechů rovněž klade do poloviny 13. století, kdy cechovní uspořádání na naše území proniklo ze Západní Evropy. Impulsem ke vzniku cechů za hranicemi země se stal obchod na městských trzích, na nichž řemeslníci nabízeli k prodeji své výrobky. Těm, kteří se začleňovali do vznikajících cechovních organizací, zajišťovaly odbyt, určovaly cenu výrobků a dohlížely na kvalitu prodáváného artiklu.⁶⁶

Se zcela odlišným pohledem se setkáváme u Josefa Janáčka, který se přiklání k myšlence, že bratrstva a cechy potažmo i pořádky, jsou jednou a touž organizací, pouze jinak pojmenovanou a nazývanou.⁶⁷ Dle jeho názoru se tedy cechy v českých a moravských městech ustavovaly na základě vlivu místního trhu. Cechy se tedy zrodily jako nástroj k jeho usměrnění. Usilovaly totiž o výhradní a rozhodující postavení řemeslníků ustavených v ceších vůči drobným řemeslníkům, konkurentům, kteří nevstoupili do cechů, ale na trh dodávali své zboží. Přičinily se rovněž o přednostní nákup surovin pro cechovní řemeslníky. Podporovaly výrobu a prodej výrobků, určovaly ceny. Dále si cechy upravovaly podmínky uvnitř cechu.⁶⁸

V každém případě se řemeslníkům dařilo postupem času rozšiřovat a upevňovat svou moc i v městském prostředí, tj. v městské radě, v níž řemeslníci nahradili konšely a podíleli se na správě města. Touto politikou však záhy došlo ke střetu zájmů a vyvrcholily zásahem panovníka. Karel IV. dokonce cechy roku 1351 oficiálně rušil, ale ve skutečnosti cechy fungovaly dál, jen se jim omezily pravomoce a vliv. Dokazuje to, že cechy ztrácely svou moc. Dále by se dalo říci, že již v této době cechovní organizace zastarávala, a to zejména kvůli ochránářské politice, která brzdila řemeslnou výrobu, řemeslníci nevstoupivší do cechů byli dále cechovní politikou utlačováni.⁶⁹

Od 15. století se projevovala určitá tendence k úpadku cechů, které ve větším rozsahu zapříčinila neklidná válečná léta husitská mezi lety 1420 - 1436. Po ukončení neklidných let, za vlády Jiřího z Poděbrad si cechy od panovníka nechávaly často znovu obnovit cechovní privilegia. Současně s tím řemeslníci zakládali cechy nové, což svědčí o novém rozkvětu řemeslné výroby.⁷⁰

⁶⁶ Vladimír J. SEDLÁK, *O ceších a jejich archívech*. Archivní příručka. Sborník přednášek o archivní praxi, Praha 1948, s. 198–199.

⁶⁷ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, s. 102.

⁶⁸ Tamtéž, s. 102–104.

⁶⁹ Tamtéž, s. 112–114 a 148–156.

⁷⁰ František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, s. 225.

Tento trend pokračoval ještě za panování Vladislava II., který se vydáním Svatováclavské smlouvy roku 1517 zasadil o narovnání vztahů mezi šlechtou a městy.⁷¹ Nicméně výraznější úpadek cechů zapříčinil v 16. století, Ferdinanda I. Habsburský.⁷²

Ferdinandovi I. Habsburskému odmítly, s odvoláním na vydané Zemské zřízení, účastnit se jeho válečného tažení.⁷³ Proto se v roce 1547 rozhodl tento odboj měst a stavů potrestat. Nejprve se zaměřil na potrestání královských měst. Zároveň s královskými městy potrestal, k jejich smůle, i cechy, které se rovněž účastnily povstání. Panovník odebral cechům práva a výsady, čímž umenšil jejich rozpínající se politický vliv a podmanil si městskou samosprávu. Totéž se mělo dotknout i cechů ve vrchnostenských městech. I přesto se cechy dále rozvíjely, protože nedošlo k úplnému zrušení.⁷⁴ Navíc pražští řemeslníci se museli potýkat s konkurencí dvorských řemeslníků, kteří zůstali pod ochranou panovníka, ba dokonce i židovských řemeslníků.⁷⁵ Jakmile se Ferdinandovi podařilo narušit cechovní samostatnost, utužil ještě více nad nimi dohled.⁷⁶

Ačkoli si cechy do svého zániku v roce 1859 nevydobyly zpět svou svobodu⁷⁷, podařilo se jim alespoň na samém konci 16. století a na počátku století 17. vyzískat zpět svá privilegia. Spolu s tím se také rozvíjela silná moc politická a ekonomická, tzn., že si některé cechy vymohly, aby se do daného města nedováželo zboží z jiných měst. Dále si určovaly ceny nabízeného zboží. Tyto kroky následně zapříčinily likvidaci jakékoliv konkurence, způsobily zdražování, což se následně projevilo i v peněžním ohodnocení tovaryšů, jimž mistři snižovali mzdu a vedle toho jim také zakazovali vyrábět výrobky, jež by následně tovaryši prodávali. Z toho důvodu se tovaryši snažili vymanit z útisku, a proto sami zakládali tovaryšské cechy.⁷⁸

Hierarchie uvnitř tovaryšského bratrstva byla obdobná jako u obvyklých cechů. V čele takového cechu stáli starší tovaryši, kteří dohlíželi na správu a hospodaření s cechovním majetkem tvořeného z příspěvků od tovaryšů. Finanční obnos sloužil

⁷¹ Tamtéž, s. 225–228.

⁷² Vladimír J. SEDLÁK, *O češích a jejich archivech*, AP, s. 202–203.

⁷³ František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, s. 225–228.

⁷⁴ Josef JANÁČEK, *Zrušení cechů roku 1547*. Československý časopis historický, Praha 1959, roč. 7, č. 2, s. 239–242.

⁷⁵ Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, s. 228–233.

⁷⁶ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, Praha 1955, s. 24.

⁷⁷ Vladimír J. SEDLÁK, *O češích a jejich archivech*. AP, s. 202.

⁷⁸ Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, s. 233–245.

k podpoře tovaryšů v nemoci, platily se z nich pohřby tovaryšů.⁷⁹ Starší tovaryši dohlíželi na slušné chování všech cechovních tovaryšů, a v případě lehkého provinění měli pravomoce je potrestat. Pakliže se prohřešek směřoval k artikulím, pak je trestali cechmistři a purkmistr.⁸⁰ Ovšem bezesporu nejzáslušnějším činem tovaryšského cechu bylo jeho zakročení proti nepoctivým tovaryšům, jimž bránily ve výkonu řemesla.⁸¹ Konec tovaryšským organizacím učinil Karel VI. v roce 1731, když vydal generální cechovní patenty.⁸²

Doba za třicetileté války mezi léty 1618 - 1648 znamenala ve vývoji cechovníctví zvrat v neprospěch cechů. Zapříčinila úpadek řemeslné výroby. Útrapy válečné decimovaly obyvatelstvo, a tím se zmenšily počty řemeslníků i potencionálních kupců.⁸³ Nad to se ještě ozývaly i problémy s vyznáním, kdy se spousta řemeslníků nehodlala vzdát své víry ve prospěch katolictví, a proto se rozhodli zemi opustit. Katolictví se totiž stalo v této době jediným náboženstvím, které cechy akceptovaly. Velký vliv na úpadku řemeslné výroby měla i vrchnost, která na svých panstvích utužovala nevolnictví. Ale teprve až za Leopolda I. se bezvýchodná situace započala řešit.⁸⁴

Reforma cechů souvisela se zvýšením oběhu peněz, které se měly dostat do širších vrstev společnosti. Zvažovalo se tedy, zda cechy, jakožto korporace omezující konkurenci, by nebylo vhodné zcela zrušit, nebo v mírnějším předpokladu pouze omezit jejich pravomoce, čímž by se povolil ustrnulý mechanismus a zavedlo by to svobodné podnikání necechovních městských řemeslníků.⁸⁵ Současně, jak se od 17. století se pomalu vytvářela manufakturní výroba, která zvyšovala rychlost výroby a umožňovala tedy vyrábět zboží k uskladnění, se díky tomu cechy ukazovaly stále jasněji jako organizmy neschopné konkurovat. Dokonce v 70. letech 17. století se zvažovalo, zda by se cechy neměly zrušit, nicméně ani tenkrát se k tomu nepřistoupilo.⁸⁶ Přihlédlo se k vyjádření měst, která v zásadě jednohlasně stála proti. Cechy totiž srostly s městem i

⁷⁹ Tamtéž, s. 245–247.

⁸⁰ František MELICHAR, *Dějiny cechovníctví v Čechách*, s. 93–94.

⁸¹ Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, s. 245–247.

⁸² František MELICHAR, *Dějiny cechovníctví v Čechách*, s. 103–104.

⁸³ Tamtéž, s. 225.

⁸⁴ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 24–25.

⁸⁵ Tamtéž, s. 25–26.

⁸⁶ Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, s. 247–277.

v oblasti společenského života (slavnosti), ale také se tyto pořádky podílely na likvidaci pohrom (např. požárů).⁸⁷

Právě v této oblasti, kdy se cechy všemocně snažily zachovat, vláda, potažmo panovník, požadoval jejich zrušení, docházelo ke střetu zájmům. Cechy totiž zpomalovaly cechovní výrobu a znemožňovaly tak zprůmyslnění výroby. Vláda tedy více zasahovala do pravomocí cechů, kdy k samotnému konci 17. století docházelo k odstraňování zažité cechovní hierarchie pod vnějším vlivem, tedy v tom smyslu, že na místo cechmistrů dosedali na jejich posty úředníci, kteří již nebyli voleni, nýbrž jmenováni.⁸⁸ A jelikož slábla moc i v rámci jednotlivých cechů, umenšoval se dozor nad vlastní cechovní výrobou.⁸⁹

Výraznější zásah do cechovnictví na sebe nenechal dlouho čekat. Další omezení cechů přineslo vydání generálního cechovního patentu, který výrazně zasahoval do pravomocí cechů, jež omezoval stejně, jako cechovní privilegia. Panovník si prostřednictvím výkonných orgánů své moci, tedy vrchnosti nebo magistrátů, uzurpoval dohled nad cechovním zřízením. Nejjasněji je tento krok vidět v prvním ustavení, kdy povoluje cechům se scházet na shromážděních konaných čtyřikrát do roka pod jejich dohledem.⁹⁰

V dalších bodech se věnují patenty učedníkům a tovaryšům. Učedníci, jež se hlásili do cechu museli bezpodmínečně předložit list dokazující jejich manželský původ, list tzv. řádného narození, případně dokládali i osvědčení, které rovněž dokládalo počestný původ uchazečů. Pakliže se řádně vyučili a vycházeli z něho, cech jim vyhotovil tzv. list propouštěcí, který se v originálu uložil do cechovní pokladnice. V době, kdy by se hodlal ujmout mistrovství, musel mu cech dle nařízení z originálů uložených listin o vyučení a listů o zplození vyhotovit opis, za něhož tovaryš platil v rozmezí od 30 do 45 krejcarů, dle přesně stanoveného formuláře vytištěného pod textem. Tento list zpečetěný cechem, jež ho vystavil, nosil tovaryš na vandru u sebe a předkládal ho společně s vandrovním listem do cechu, do něhož vstupoval. Ten je uložil

⁸⁷ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 26–28.

⁸⁸ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 28.

⁸⁹ Tamtéž, s. 29.

⁹⁰ SOkA Pardubice, fond *Cech krejčích a postřihačů Holice (1650–1887)*, Tisk č. 1, inv. č. 1, z 18. ledna 1732, fol. 2v. Opsané generální patenty jsou dochovány v knize patentů v cechu tkalců v Holicích.: SOkA Pardubice, fond *Cech tkalců Holice (1714–1887)*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 1.

do cechovní pokladnice. Pokud i z dalšího místa tovaryš odcházel, znehodnotil se dosud platný list, jelikož stávající cech vydal nový opis o vyučení. V případě, že by cech nemohl tovaryše přijmout, povinně tuto skutečnost vepsal na platný list. Nově nařízení umožňovalo přijetí do učení i dětem rodičů nehodného řemesla (ponocných, hlídačů polí, na věžích nebo i hlídačů dřeva, hrobníků ovčáků ...). Trestání případných poklesků přešlo do kompetencí vrchnosti.⁹¹

Neopomíjí se věnovat i cechovní korespondenci, nad níž vrchnost získala dohled, jelikož bez jejího vědomí nesměly cechy mezi sebou korespondovat.⁹² Dále stát stanovil podmínky trestání cechů v případě, kdy by se neřídily stanovami.⁹³ Právo trestat v rámci cechu těmito patenty přešlo pod státní dohled. Dokonce vrchnost má nově právo rozhodovat o nakládání s cechovními penězi. Sama si nesmí nic z těchto peněz vzít, ale může rozhodnout, aby posloužily k výchově žebráků, nebo aby se použili k „obdaňkování“ vojáků.⁹⁴ V následujících ustanoveních se pojednává o zvyklostech cechů při ukončování výuky, ruší tovaryšům tzv. modré pondělky, tedy dny, kdy tovaryši nepracovali. Zároveň tovaryšům snižovaly podmínky vyhotovování mistrovského kusu. Zakazovaly cechům přijímat učně, kteří nejsou manželského původu. Všem členům bez rozdílu se zdůrazňuje počestný život.⁹⁵

Generální cechovní patent stvrdilo roku 1739 vydání generálních cechovních artikulí.⁹⁶ Definitivní tečku za cechovní organizací učinil 20. 12. 1859 vydaný živnostenský řád.⁹⁷

⁹¹ SOkA Pardubice, fond *Cech krejčích a postřihačů Holice*, Tisk č. 1, inv. č. 1, z 18. ledna 1732, fol. 2r–5v.

⁹² Tamtéž, fol. 5r–6v.

⁹³ Tamtéž, fol. 6v.

⁹⁴ Tamtéž, fol. 6r.

⁹⁵ Tamtéž, fol. 6r–25r.

⁹⁶ Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, s. 278–279.

⁹⁷ Tamtéž, s. 278–285.

3. Vnitřní struktura bratrstev a cechů, činnost cechů

Vnitřní uspořádání bratrstev se nelišila od cechovního. Nejpravděpodobněji byl do čela bratrstev dosazován mistr bratrský, k němuž náleželi tři až čtyři starší.⁹⁸ Naproti tomu cech řídil cechmistr, mnohdy jmenován i jako starší mistr, volený ostatními mistry v cechu.⁹⁹ Volbu cechovních mistrů stvrdili jmenováním cechmistra do úřadu konšelé.¹⁰⁰ V přímé podřízenosti cechmistrů stáli mistři, kteří vyučovali tovaryše řemeslu. Tovaryši starší a mladší stáli o stupeň výše než učedníci. Ti se učedníky stali v případě, že jsou vhodní k výuce řemesla.¹⁰¹

Do kompetencí cechmistra spadala kontrola prodeje zboží na trzích, dohled na kvalitu nabízeného artiklu,¹⁰² dbal na dodržování slušného a čestného chování všech členů v cechu, rozsuzoval spory uvnitř cechu mezi mistry nebo neshody mezi mistry a tovaryši.¹⁰³ Bedlivě pečovali o cechovní pokladnici¹⁰⁴, protože se do ní ukládaly důležité cechovní písemnosti (cechovní artikule, výuční listy)¹⁰⁵, knihy a cechovní pečetě¹⁰⁶, peněžní obnos (příspěvky, které rok co rok členové skládali, poplatky spojené s příjmem do cechu, s vyučením, za mistrovství, nýbrž i peníze vybrané z pokut.¹⁰⁷ Předsedali cechovním schůzím (shromážděním)¹⁰⁸. Po vydání generálních cechovních patentů se cechovní schůze konaly pouze se souhlasem vrchnosti, v případě královských měst magistrátu. Jejich zástupce se také schůze účastnil. V případě, že by cech nařízení nedbal, vystavoval se potrestání, kdy by musel zaplatit pokutu ve výši 20 tolarů.¹⁰⁹ Podle nařízení v generálních cechovních artikulích se nově podílel na zasedání i

⁹⁸ Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, s. 221.

⁹⁹ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, s. 158.

¹⁰⁰ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 20.

¹⁰¹ Vladimír J. SEDLÁK, *O ceších a jejich archivech*. AP, s. 203–213.

¹⁰² Tamtéž, s. 20–204.

¹⁰³ Pokud případ cechmistr nerozřešil, postupoval se s nsvárem před konšely, popřípadě následně přímo před králem.: Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 20.

¹⁰⁴ Neboli jinak zvané kasy: Jana ZEMANOVÁ, *Obuvnictví na Skutečsku.*, in: *Obuv v historii*. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25.–27. září 2000. Zlín 2001, roč. 3., s. 67, nebo matky pokladnice: Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 168.

¹⁰⁵ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 20.

¹⁰⁶ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 168.

¹⁰⁷ František MELICHAR, *Dějiny cechovníctví v Čechách*, s. 44.

¹⁰⁸ Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 20–21.

¹⁰⁹ SOKA Pardubice, fond *Cech krejčích a postríhačů Holice (1650–1887)*, Tisk č. 1, fol. 2v.

cechovní inspektor, nebo cechovní komisař, jmenovaný do funkce magistrátem nebo vrchností.¹¹⁰

Na schůze měli povinnost, kromě učedníků, docházet všichni členové cechu ještě před zahájením shromáždění, tedy před otevřením cechovní pokladnice. Takto přísné nařízení se netýkalo řemeslníků dlících ve větší vzdálenosti a nemohli pravidelně docházet. Ti obdrželi jistou úlevu a přicházeli na schůzi konané v posledním čtvrtletí.¹¹¹

Mistři zaměstnávali tovaryše a učedníky.¹¹² Povinně se účastnili cechovních schůzí. Pokud se však cechovní mistr nedostavil, slušelo se, aby se omluvil. Pakliže se neomluvil, zaplatil uloženou finanční pokutu. Stejně tak se pokuta platila, pokud se mistr dostavil později, tedy po zahájení shromáždění otevřením cechovní pokladnice. Jakmile se pokladnice uzavřela, ukončila se tím i chůze.¹¹³ Obeslání na schůze obstarával do roku 1731 nejmladší z mistrů, poté si cech platil cechovního posla, jež měl obeslání na starosti.¹¹⁴

Podmínky pro přijetí učedníků, následně tovaryšů, zprvu nebyly nijak přísné. Chlapci nemuseli mít dokončené základní vzdělání, o učení mohli žádat již ve 12 letech. K tomu, aby se mohli stát učedníky, předkládali pouze rodný list (jím prokazovali svůj manželský původ). Nebyl-li dotčený chlapec manželského původu, mohl si zažádat o tzv. očistný list, kterým se nemanželské děti legitimovaly, a list zachovací (dokládal dobrou pověst uchazečovu). Dále mohli vyznávat jakoukoli víru (až do doby 30 leté války, po níž se připouštělo pouze římskokatolické vyznání). V žádném případě se o místo v cechu nemohly hlásit děti rodičů, kteří vykonávali tzv. nečestná povolání. V 18. století se toto nařízení vztahovalo pouze na syny z katovských rodin.¹¹⁵

Nicméně, i v této oblasti došlo v 17. století k zpřísnění požadavků. Nově museli mít chlapci dokončené základní vzdělání, vyznání se uznávalo pouze římskokatolické. Pokud hoch vyhověl všem kritériím a požadavkům, vzal si ho mistr do učení. Zde si svá studia musel sám platit, a to až do doby, dokud mistr neuznal, že již

¹¹⁰ Tamtéž, fol. 29v.

¹¹¹ Tamtéž, fol. 29r.

¹¹² Cecilie HÁLOVÁ–JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*, s. 17.

¹¹³ František MELICHAR, *Dějiny cechovníctví v Čechách*, s. 29.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 29.

¹¹⁵ Vladimír J. SEDLÁK, *O ceších a jejich archivech*. Archivní příručka. Sborník přednášek o archivní praxi. Svoboda, Praha 1948, s. 210 - 212.

zná základy řemesla a může mistrovi pomáhat. V této fázi studia se scházela rada starších tovaryšů, která rozhodovala, zda bude přijat učedník mezi tovaryše. V tomto případě se rozhodujícím faktorem stala znalost řemesla daného učedníka.¹¹⁶ Učni, kteří se jakémukoli řemeslu učili u mistra, zároveň u něho bydleli. Mistr pak zajišťoval učni stravu.¹¹⁷ Obyčejně se výuční doba pohybovala od tří do šesti let.¹¹⁸

Po vyučení, které dokládal vystaveným výučním listem, se z učně stal tovaryš.¹¹⁹ Pro další vzdělání a rozšíření rozhledu a zdokonalení se v řemeslu se tovaryši vydávali na vandr.¹²⁰ Od 15. století se vandrování stalo pro tovaryše nutností, dokonce až povinností je vykonat. Od této doby, a ještě v následujícím století se jim otevírala cesta odejít za hranice Českých zemí. Tomu, aby se vůbec na takovou cestu mohl vypravit předcházelo opatření si kopie svého rodného listu a listu výučního u svého stávajícího cechu. Zároveň jim tento cech vystavil i list vandrovní.¹²¹ Jakmile tovaryš dorazil do města, v němž se nacházel cech stejného řemesla, jakému se vyučil, odebral se do příslušné cechovní hospody zvané herberk. Zde se k cechu přihlásil.¹²²

Po návratu z vandrování mohli u cechu požádat o mistrovství. To bylo podmíněné složením zkoušky, která zahrnovala vyhotovení mistrovského kusu stanoveného cechovními artikulemi. V praxi se stávalo, že mistrovským synkům cech kusu mohl zcela odpustit.¹²³ Jakmile tovaryš mistrovský kus vyrobil, cech posuzoval jeho kvalitu. Jestliže tovaryšovu práci schválili, stal se mistrem. Ten pak vypravil do cechu stanovené poplatky, vosk a svačinu.¹²⁴

Řád v cechu zajišťovala cechovní statuta, artikule schvalovaná v královských městech buď městskou radou, ve výjimečných případech panovníkem, v městech

¹¹⁶ Tamtéž s. 212 – 213.

¹¹⁷ Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*, s. 14.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 14.

¹¹⁹ Zikmund WINTER, *Mistrovské kusy starodávných řemeslníkův*. Časopis Musea Království českého, Praha 1894, roč. 68., s. 497.

¹²⁰ Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*, s. 14.

¹²¹ Vladimír J. SEDLÁK, *O češích a jejich archivech*. AP. Sborník přednášek o archivní praxi. Svoboda, Praha 1948, s. 215 – 216. „Tyto odvodní okrsky měly umožnit přesnou evidenci všeho obyvatelstva v Čechách, a proto nesměly být jejich obyvateli opuštěni bez povolení příslušného úřadu (konsens).“ Tamtéž s. 215 – 216.

¹²² Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*, s. 14.

¹²³ Zikmund WINTER, *Mistrovské kusy starodávných řemeslníkův*. Časopis Musea Království českého, Praha 1894, roč. 68., s. 498 – 505.

¹²⁴ Tamtéž, s. 500.

poddanských vrchností.¹²⁵ Všeobecně vzato, řídila statuta nejen podmínky přijímání nových členů do cechu, ať již učedníků, tovaryšů nebo mistrů. Uchazeči museli předkládat listy vypovídající o jejich manželském původu - rodný list, popřípadě i tzv. očistný list, který je zbavoval jha nemanželského původu¹²⁶, dále i list zachovací. V žádném případě se o místo v cechu nemohly hlásit děti rodičů, kteří vykonávali tzv. nečestná povolání. V 18. století se toto nařízení vztahovalo pouze na syny z katovských rodin.¹²⁷

Tovaryši si do 15., respektive do 16. století, mohli své dovednosti a praxi vylepšit za hranicemi Českých zemí. Od 15. století se vandrovní cesty staly nutností, ba dokonce povinností tovaryše. K tomu, aby se vůbec mohli na vandr vydat, museli si opatřit u svého cechu kopii svého rodného listu a listu výučního. K tomu si nechali cechem vystavit jak list vandrovní, kterým dotyčnému tovaryšovi umožnily, aby mohl cestovat (po zavedení tzv. odvodních okresek, aby mohl opustit daný okrsek)¹²⁸, tak od r. 1731 i osvědčující list. Tento doklad platil až do roku 1818. Od tohoto roku měl řemeslník na starost obstarat si povolení k cestě, které vydával konskripční úřad odvodního okrsku, do něhož řemeslník spadal.¹²⁹ Veškeré potřebné doklady k výkonu vandru se sjednotily do tzv. vandrovní knihy, již r. 1859 nahradily knihy čelední.¹³⁰

Vandrovní knihy nevydával cech, nýbrž vrchnost. Mezi povinné vyplňované údaje patřily osobní údaje tovaryše, informace o jeho vyučení, povolení, že tovaryš může cestovat, zprávy o tovaryšově práci během vandru, a zprávy z cirkuláře datovaného 12. prosince roku 1828.¹³¹ Poté, co se tovaryš navrátil z vandru, mohl si zažádat o mistrovství. Ovšem, aby dostal své žádosti, musel splnit následující podmínky. K této žádosti samozřejmě musel předkládat dokumenty - od listu vypovídajícího až po osvědčující list. K tomu ještě musel zhotovit mistrovský kus, dále dokládal, že vlastní majetek, jež by zabezpečil podnikání. Tzn. že má prostředky, kterými by si případně zajistil živnost. Nedostal by se tedy do existenčních problémů. Když jeho žádosti

¹²⁵ Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, s. 156–157.

¹²⁶ Vladimír J. SEDLÁK, *O ceších a jejich archivech*, AP, s. 210.

¹²⁷ Tamtéž, s. 210–212.

¹²⁸ Tamtéž, s. 215–216. Odvodní okrsky vedly přesnou agendu, v níž evidovaly veškeré obyvatelstvo v rámci Čech. Bez povolení úřadu nesměl obyvatel měnit okrsek. Tamtéž, s. 215–216.

¹²⁹ Tamtéž, s. 217.

¹³⁰ Vladimír J. SEDLÁK, *O ceších a jejich archivech*, AP, s. 214–218.

¹³¹ Tamtéž, s. 218.

vyhověli, mohl se stát mistrem v cechu, v němž se vyučil, nebo si založil vlastní mistrovskou dílnu.¹³²

Z činnosti cechů vznikaly i četné cechovní písemnosti. Jednak mezi ně patří cechovní knihy, osobní doklady mistrů, tovaryšů (tj. např. vandrovní listy, rodné nebo křestní listy), cechovní artikule apod. Mezi cechovní knihy patří **knihy pamětní** obsahující opisy cechovních artikul a statutů; **knihy dekretní**, do nichž se zapisovala nařízení jak městské rady, tak i panovníkovy. Dále se vedly **knihy tovaryšské** zaznamenávající jména tovaryšů, kteří do učení nastupovali, nebo naopak z učení vystupovali. **Tovaryšská registra**, do nichž se, zapisovaly zprávy z jejich schůzí. Vedle nich koexistovaly i **knihy mistrů**, **mistrovská registra**, do nichž se zapisovaly zprávy ze schůzí mistrů, a **knihy početní** přinášející informace o příjmech a výdajích daného cechu. Od 19. století se zaváděl nový typ knih, tzv. **knihy vandrovní**, nahrazené v polovině 19. století **knihami čeledními**.¹³³

¹³² Tamtéž, s. 219–221.

¹³³ Tamtéž, s. 208–220.

4. Cechy v Holicích

Vedle jmenovaného cechu novoševcovského existovaly ve městě další cechy. Mezi nejstarší patří jednak cechy textilního řemesla, které si založili krejčí společně s postřihači, druhý cech si ustavili tkalci. Z potravinářských řemesel se v Holicích nacházel cech řezníků. Tyto organizace spadají do 17. století. Podstatně mladší je cech spojených řemesel neboli reiscech, který si řemeslníci snad založili teprve v 19. století.¹³⁴

O všech níže jmenovaných ceších by samozřejmě mohli badatelé více pojednat po probádání dochovaných archiválií uložených v Státním okresním archivu Pardubice ve fondech jednotlivých cechů a přinést tak cenné informace o životě jednotlivých holických cechů, čímž by se samozřejmě značně rozšířila povědomost o holických ceších, ale také i znalosti o dějinách jednotlivých cechů, vnitřní organizaci, pravidlech a hierarchii, ale také o početnosti cechu, z čehož lze vyvodit, zda se jednalo o silné cechy. Zároveň by se přispělo k prohloubení cechovního společenského života cechů řeznického a spojených řemesel, jelikož jsou ve fondech dochované kancionály.¹³⁵

4.1. Cech krejčovský a postřihačský

Prvně zmiňovaným cechem je holický cech krejčovský a postřihačský. Jmenovaný cech byl pravděpodobně založen během roku 1664, tedy ve stejnou dobu, jako cech ševců. Za jeho zrodem stáli mistři Karel Dudych, Jakub Holub, Václav Půlpán a Václav Vaniš. Holický cech krejčích a postřihačů si vyžádal cechovní artikule od pardubického cechu krejčích, který se ustavil v roce 1518.¹³⁶ Opatřil si je až mnohem později, přibližně v roce 1758, podle vzoru stejného cechu v Pardubicích.¹³⁷ Po zrušení se cech zorganizoval do živnostenského společenstva.¹³⁸

Za svého života vlastnili holičtí krejčí a postřihači cechovní korouhev žlutavé barvy, již zdobily v horní části nůžky. Po obou stranách korouhve, tedy rubu a lícu, měl

¹³⁴ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 172–186.

¹³⁵ viz SOKA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, s. 75–110. A fond *Cech řezníků Holice*, fond *Cech spojených řemesel Holice*.

¹³⁶ Tamtéž, s. 180–182.

¹³⁷ SOKA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, s. 75.

¹³⁸ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 183.

cech vyobrazené svaté. Na jedné straně se nacházel obraz Panny Marie, na druhé sv. Václava a sv. Víta. Ještě v roce 1911 byla uchovávána v holickém kostele.¹³⁹

4.2. Cech tkalcovský

Druhým cechem, jehož historii nelze přesně vymezit, je cech holických tkalců. Přesný vznik tkalcovského cechu není objasněný, jelikož se do dnešních dob nedochovaly listiny, ani cechovní artikule, ale dá se vytušit, že existoval před rokem 1610.¹⁴⁰ Dokladem může být dochovaný výuční list z téhož roku (1610), který je citován v díle od Antonína Šafaříka. Svého obnovení se cech dočkal roku 1809.¹⁴¹ O sedm let později si cech obstaral cechovní korouhev, a také lucerny. Cech vlastnil i cechovní pokladnici vyrobenou z dubového dřeva.¹⁴²

4.3. Cech řeznický

Třetí cech si ustavili řezníci se v městě Holicích v roce 1698 za mistrů Jana Barcara, Jakuba Jeřábka, Vavřince Jeřábka, Mikuláše Pospíšila a Jakuba Rychtera poté, co se oddělili od dašického řeznického cechu. Cechovní artikule holických řezníků na jejich žádost poskytl přeloučský řeznický cech. Holičtí řezníci obdrželi jejich opis.¹⁴³ Ve fondu se dochovalo mosazné cechovní pečetidlo.¹⁴⁴

I řezníci si pořídili cechovní prapor, jež z jedné strany měl látku bílé barvy, druhou stranu červené barvy. Na praporci měli vyšítoho lva, symbol jejich, stříbrnou nití, na druhé straně nechali si vyšít svatého Cyrila s Metodějem.¹⁴⁵

4.4. Cech spojených řemesel

Předposledně zmiňovaným je cech spojených řemesel, do něhož vstoupili nepočetní řemeslníci (barvíři, bednáři, bradýři, hrnčíři, jircháři, klempíři, knihaři, koláři, kominíci, kováři, kožešníci, pentláři, provazníci, puškaři, řemenáři, sedláři, sklenáři, špendlíkáři, truhláři a zámečníci, pekař a perníkář). Z cechu naopak odešli tesaři a

¹³⁹ Tamtéž, s. 183.

¹⁴⁰ SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, s. 108.

¹⁴¹ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 184.

¹⁴² Tamtéž, s. 184–185.

¹⁴³ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 187–190.

¹⁴⁴ SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, s. 96–107.

¹⁴⁵ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 192.

zedníci.¹⁴⁶ Podle výkladu Antonína Šafaříka a Otokara Pospíšila není známo, kdy se výše vyjmenovaní řemeslníci sdružili do společného cechu¹⁴⁷, naopak v inventárním soupisu v SOkA Pardubice je uvedeno, že cech spojených řemesel vznikl se souhlasem ředitelství pardubického panství v roce 1838. Stejně jako jiné cechy byl oficiálně zrušen s vydáním živnostenského řádu.¹⁴⁸

4.5. Cech novoševcovský v Holicích

4.5.1. Charakteristika fondu

Ve fondu holického novoševcovského cechu se dochoval originální vidimus pardubických cechovních artikulí vydaného roku 1664. Ze samostatné činnosti cechu se dochovaly čtyři knihy mistrů a učedníků s časovým rozsahem 1664 – 1859¹⁴⁹, knihy finančních záležitostí, dokumenty – výuční listy, tzv. Lehrbrief, tovaryšské listy i tovaryšské listy s vedutami, mistrovské listy, tzv. Meisterbrief, dekrety a tabella vydávaná vrchností, nebo vrchním inspektorem, která by spolu s dekrety zasloužila podrobnější probádání a zpracování, povolení k učení a školní vysvědčení až do roku 1868. Dále fond obsahuje návody na výrobu obuvi, v nichž je popsán podrobný postup výroby, materiál z něhož se obuv vyráběla a nejrůznější nařízení cechu. Jak z výčtu archiválií vyplývá, nesou četné informace jednak o jednotlivých členech, ale dokládají různorodost cechovní agendy, jejíž vyspělost v postupu jejího vyřizování se postupně prohlubovala, i s přispěním potřeby zpřehlednění. Zároveň je zjevné, že od počátku 19. století docházelo k jejímu rozrůstání, poněvadž přibývají nové typy dokumentů.¹⁵⁰

¹⁴⁶ SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, s. 93.

¹⁴⁷ Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 185.

¹⁴⁸ SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, s. 93.

¹⁴⁹ Dovolím si opravit označení tovaryšů, kterého se používá v inventáři k fondu, jelikož mě vede k tomu poznatek osvojený prací s archiváliemi.

¹⁵⁰ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1. Knihy, kn. č. 1–3, inv. č. 3–5. Spisy, listina č. 2, inv. č. 2, kart. č. 1., kart. č. 2, inv. č. 78, kart. č. 3, inv. č. 79.

4.5.2. Počátek novoševcovského cechu

Ještě před založením holického novoševcovského cechu holickými novoševcovskými řemeslníky v roce 1664, přináleželi holičtí novoševci k sezemickému ševcovskému cechu. Zakladateli holického novoševcovského cechu byli ševcovští mistři David Barcal, Jiří Barše, Jan Křička, Jan Macas, Václav Synek a Jindřich Šimůnek. Jak už sám název napovídá, jednalo o ševce, kteří vyráběli novou obuv.¹⁵¹ Naopak ševci vetešníci, jinak zvaní prtáci, zabývali se opravou staré obnošené obuvi. K rozdělení kompetencí mezi ševce novětníky a vetešníky došlo v 16. století.¹⁵²

Jelikož holický cech neměl sepsané vlastní cechovní artikule, požádal pardubický ševcovský cech, zda by se jimi mohl řídit. Pardubický cech tedy zhotovil jejich doslovný opis, který věnoval holickému cechu k užívání. Na jeho základě obdržel holický cech právo vlastnit cechovní pečeť. Tu cech využíval mimo jiné k pečeti dokumentů, které cech vydával, tedy kupř. výučních listů, které jsou ve fondu dochovány od roku 1769 do roku 1860. Pečeť přitištěná na výučních listech má v průměru velikost 40 mm. Pečetilo se červeným voskem, který je v některých případech zhnědlý, poškozený a drolivý.¹⁵³ Uprostřed v pečetním obrazu se nachází renesanční štít s třemi pokrčenými nohami v kolenou obutých ve škorních s ostruhou. Za štítem stojí dva muži, štítonoši, v brnění se vztyčenými halapartnami. Štít dělí letopočet 1665. Pečetní obraz je od opisu oddělen linkou. Opis je z obou stran ohraničen linkou, od okraje pečeti je oddělen provazcem. Opis je psán humanistickou majuskulou a nese nápis: „PECZET CECHV SSEVCOVSKEHO MESTIS HOLIC“¹⁵⁴.

Všechny cechy si svou pečeť chránily, a proto pečetidla ukládaly do cechovní pokladnice.¹⁵⁵ Pečetidla vyhotovovali zlatničtí řemeslníci nejčastěji ze slitin kovů, tedy

¹⁵¹ K její výrobě používaly několikerych druhů kůží, například hovězí, nikdy však nepracovali s koňskou kůží.: Eva KUPKOVÁ, *Ševcovské řemeslo na Novoměstsku*, s. 10–11.

¹⁵² Zikmund WINTER, *Řemeslo a živnost XVI. věku v Čechách: (1526 – 1620)*. Praha 1909, s. 588–593.

¹⁵³ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, kart. č. 2, inv. č. 78, výuční listy. Pečetí ale cech pečetil kupř. i mistrovské listy, nebo listy tovaryšské.: SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 2, výuční listy a kart. č. 3, inv. č. 79, korespondence. Ve sbírce odznaků Východočeského muzea v Pardubicích, pod inv. č. 0411 je uložen odznak nesoucí obraz totožný s pečeti holického novoševcovského cechu. : Východočeské muzeum v Pardubicích, *podsbírka Odznaky*, inv. č. odzn. 0411.

¹⁵⁴ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, kart. č. 2, inv. č. 78, výuční listy - výuční list Františka Vojtěcha z roku 1840.

¹⁵⁵ Jan CHALOUPKA, *Cechovní pečetidla a jejich symbolika*, in: *Dějiny řemesel a průmyslu na jižní Moravě*. XIII. mikulovské sympozium 20. a 21. října 1983. Praha 1983, s. 121.

mosazi a bronzu, občas se využívalo i drahých kovů. Jedná se totiž o kovy, které vydrží tlak.¹⁵⁶

Na pečetidla, po nejvíce kruhového tvaru, do pečetního pole rytci vyrývali symboly, které charakterizovaly majitele pečetidla, tedy buď náradí, s nimiž konkrétní řemeslo pracovalo, nebo suroviny a někdy dokonce výrobky daného řemesla. Někdy se vyrýval do pečetidla cechovní patron.¹⁵⁷ Do opisu vyrývali řemeslníci podrobnější informace o cechu, který pečeť vlastnilo.¹⁵⁸

Patronem ševců byli sv. Bartoloměj¹⁵⁹ a sv. Kryšpín (Kryšpián).¹⁶⁰ Spojitost u obou světců je nutno hledat v daleké historii. Souvislost patronátu sv. Bartoloměje, který se stal patronem všech řemesel pracujících s kůží, potažmo tak i ševců, se odvíjí od jeho mučednické smrti, kdy sv. Bartoloměje nejdříve stáhli z kůže, a teprve potom usmrtili.¹⁶¹ Proto je sv. Bartoloměj zobrazován se staženou kůží, kterou buď držel v ruce, nebo ji míval „přehozenou přes ruku“¹⁶² Popřípadě je k vyobrazení přidán nůž.¹⁶³

Sv. Kryšpín (s bratrem Kryspiánem) byl ševcovským patronem, protože se naučil obuvnickému řemeslu, které pro nemajetné poskytoval zcela zdarma. Světci bývali zobrazováni buď s ševcovskými náradím, např. šídlem, s obuví.¹⁶⁴

Z dostupných informací vyplývá, že roku 1696 si cech novoševcovský v Holicích nechal ušít cechovní korouhev z modrého damašku s malovaným obrazem opatřený bílými a modrými franclemi, střapcemi, kterou uchovával v holickém kostele.¹⁶⁵ Stejně tak i novou korouhev z modrého damašku obstarané cechem v roce 1796, za cechmistrů Václava Velínského a Jiřího Kohoutka, ukládali také do kostela.¹⁶⁶

¹⁵⁶ Jan CHALOUPKA, *Cechovní pečetidla a jejich symbolika*, s. 121.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 121 -122.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 122.

¹⁵⁹ Eva KUPKOVÁ, *Ševcovské řemeslo na Novoměstsku*, s. 11.

¹⁶⁰ Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*, s. 12.

¹⁶¹ Věra REMEŠOVÁ, *Ikonografie a atributy svatých*, Praha 1991, s. 13.

¹⁶² Tamtéž, s. 13.

¹⁶³ Tamtéž, s. 13.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 38.

¹⁶⁵ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 2v.

¹⁶⁶ Tamtéž, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 91r–92v.

Kromě korouhví vlastnil cech jistě i prapor a lucerny. O nově obstaraném praporu s lucernami se dochovaly zprávy k roku 1816. V tomto roce za předměty cech zaplatil celkem 237zl. 47kr.¹⁶⁷ Praporec byl ušitý ze zelené látky. Z první strany nesl znázornění výjev z umučení patronů ševců sv. Kryšpína a Křišpiána. Na straně druhé se tkvěl obraz Krista nacházejícího se v getsemanské zahradě.¹⁶⁸ Navíc 1. června roku 1825 cech schválil koupi cechovních pláštů, které si nechal podšít. Cechovní mistři František Lohinský, František Macas, Václav Novák, Václav Velínský, František Vohralík a Jan Vohralík dostali na starost nákup potřebného množství sukna na jejich ušití. Současně s pláští dokoupil cech rovněž i po dvou párech luceren a u zámečníka Václava Formánka i nové zámky a panty. V souhrnu za práci na pláštích, zámečníka a za věci cech vydal částku 180 zl. 14kr.¹⁶⁹ Pláště se spolu s lucernami užívaly při pohřbech členů cechu nebo jejich rodin.¹⁷⁰

4.5.2. Cechovní artikule

V nejstarších dobách, kdy se cechy ustavovaly, se řemeslníci v rámci cechovní organizace chovali podle zažitého zvykového práva, které ještě cechy nemávaly písemně poznamenané. V rámci postupného vývoje a rozvoje cechů se objevovala potřeba mít základní závazná pravidla zanesená na věčné časy, což znamenalo vypracování a sepsání pravidel na psací látku - pergamen a jejich stvrzení.¹⁷¹ V královských městech tato pravomoc náležela do rukou městské rady, popřípadě i králi, který statuta potvrzoval spíše ve výjimečných případech. V poddanských městech cechovní řády stvrzovala vrchnost.¹⁷²

Cechovní řády se svými ustaveními dotýkaly cechovního života v rámci cechu i mimo něj. Pravidla uvnitř cechu řemeslníkům důrazně kladly na srdce, aby žili

¹⁶⁷ Tamtéž, *Knihy*, kn. č. 3, inv. č. 5, s. 5.

¹⁶⁸ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice. Obraz vývoje a současnosti*, 180.

¹⁶⁹ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, *Knihy*, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 55r.

¹⁷⁰ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice. Obraz vývoje a současnosti*, s. 179.

¹⁷¹ Pavlína KRATĚNOVÁ, *Cech ševců v Mimoni.*, in: Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska, Česká Lípa 2010, roč. 19, s. 11–12.

¹⁷² Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, s. 156–157.

zbožným životem, který zahrnoval čestné chování jednotlivců, aktivní náboženský život, tedy účast na bohoslužbách a na kázáních, účast při pohřbu členů cechů, tak i organizace cechovního života v jeho rámci– například určovaly podmínky k cechovním shromážděním, neboli schůzím, stanovovaly podmínky přijímání mistrů do cechu, věnovaly svou pozornost i pravidlům pro přijímání učedníků a tovaryšů do cechu. Zásady, jež přesahovaly vně cechu se zaměřovala především na spokojenost spotřebitelů. Cílem bylo dohlížení na výrobu kvalitních výrobků, které se nabízely těm, kteří je nakupovali.¹⁷³

Cechovní artikule holického novoševcovského cechu datující se „*první středou po Květné neděli roku tisícího šestistého šedesátého čtvrtého*“¹⁷⁴ jsou zapsané na pergamenu, jehož velikost je 69 x 72 cm.¹⁷⁵ Listina je opatřena přivěšenou pečetí červené barvy o průměru 60 mm patřící pardubickému cechu novoševcovskému. Pečeť je uložena v dřevěném pouzdře s víčkem. Česky psaný text je bohatě doplněn zdobnou kresbou s rostlinným a zvířecím motivem, který doplňují postavy andělů.¹⁷⁶

Cechovní statuta vystavil pardubický cech holickým novoševcům cechu roku 1664, tedy v témže roce, kdy byl holický novoševcovský cech ustaven. Vystavení vidimu předcházelo přednesení žádosti holických řemeslníků pardubickému cechu o propůjčení statut do jejich užívání. Pardubický cech tedy se souhlasem pardubické městské rady¹⁷⁷ a rytíře Jana Hogena vyhotovil opis. Ve skutečnosti, jak se v listině doslova praví, se jedná o vidimus, neboli doslovný přepis, cechovních artikulí pardubického cechu.¹⁷⁸ V roce 1781, kdy cechmistrovství náleželo do rukou Jakuba

¹⁷³ Pavlína KRATĚNOVÁ, *Cech ševců v Mimoni*, s. 12–20.

¹⁷⁴ 9. dubna roku 1664. SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č.1, inv. č. 1, z 9. dubna 1664.

¹⁷⁵ Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář: Cechy na Pardubicku*, Pardubice 1972, s. 85.

¹⁷⁶ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1., z 9. dubna 1664 v Pardubicích.

¹⁷⁷ Město Pardubice se v 16. století stalo komorním městem vlastněným českým králem. Konšely do úřadu jmenoval hejtman.: František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. Místopis*, s. 464.

¹⁷⁸ Pardubický novoševcovský cech byl ustaven již roku 1512, ale cechovní artikule si cech nechal stvrdit Vilémem z Pernštejna až o tři roky později, tedy roku 1515.: Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem. Cechy městské. Díl V.* Pardubice 1935, s. 106–108. Cechovní privilegia z roku 1515 si pardubičtí ševci nechali znovu potvrdit českým králem Maxmiliánem II. roku 1570.: SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

Pokorného a Jana Fialy, vypracoval opis artikulí cechovní písař.¹⁷⁹ Pokud je však známo z dochovaných pramenů, docházím k přesvědčení, že nedošlo na žádost holického cechu k znovu potvrzení těchto cechovních artikulí v pozdějších letech panovníkem.

Obsah cechovního řádu holického novoševcovského cechu se po dlouhá léta nezměnil, tudíž je patrné, že platily tytéž podmínky po celou existenci cechu, jaké se stanovily již v roce 1515, čímž ale docházelo s postupem doby k zastarávání, a to zejména v ustanoveních o vyhotovení mistrovského kusu. Výhodou vyplývající pro řemeslníky (tovaryše) z podmínek zabývajících se výrobou mistrovského kusu bylo, že ve stanovách neměli stanovenou přesnou podobu kusu. Pouze se nařizovalo, že holičtí řemeslníci mají ke zkoušce ušít škorní příčnou, telecí, střevíc a punčochy.¹⁸⁰ Z toho vysvítá možnost, že se mohli při práci na mistrovském kusu, alespoň z části, inspirovat soudobou módou.¹⁸¹

Vidimus cechovních artikulí podmínky diktoval v 15 bodech. Hned prvním ustavením se povolovalo založení cechu, který, dle 2. bodu, získal pravomoc vlastnit cechovní pečeť¹⁸², s níž potvrzoval důležité písemnosti, které vydával, kupř. výuční listy.¹⁸³ Obvykle si každý cech svou pečeť, potažmo tedy pečetidlo, bedlivě střežil a ochraňoval, aby co možná nejvíce snížil riziko jejího odcizení a následného zneužití, případně i zfalšování. Cechovní pečetidlo se ukládalo do cechovní pokladnice, společně s uchovávanými cechovními dokumenty.¹⁸⁴ Ačkoliv se pečetidlo holického cechu nedochovalo¹⁸⁵, podoba cechovní pečete je známa v výučních listů, které cech vydal.¹⁸⁶

¹⁷⁹ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, listina č. 2, inv. č. 2, opis listiny z roku 1781. Opis měl vypracovat cechovní písař.: Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář: Cechy na Pardubicku*, s. 85.

¹⁸⁰ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

¹⁸¹ Tamtéž, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.; Zikmund WINTER, *Mistrovské kusy starodávných řemeslníkův*. Časopis Musea Království českého, Praha 1894, roč. 68., s. 55.

¹⁸² Pečetidlo se v SOKA Pardubice ve fondu cechu nedochovalo.: Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář: Cechy na Pardubicku*, s. 84. Více v kapitole o počátku holického novoševcovského cechu.

¹⁸³ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1. Viz kapitola o počátku cechu.

¹⁸⁴ Jana ZEMANOVÁ, *Obuvnictví na skutečsku*, in: *Obuv v historii*. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25.–27. září 2000. Zlín 2001, roč. 3., s. 67.

¹⁸⁵ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář: Cechy na Pardubicku*, s. 84.

Následující nařízení v bodech 3-14 se týkají cechovních členů. Jednak se v člancích 4-8 stanovily podmínky přijímání nových členů do cechu (nutnost prokázat se manželským původem, ba dokonce sami rodiče přijímaného uchazeče museli prokázat, že i oni jsou řádného manželského původu), pravidla pro tovaryše pro ukazování řemesla (určilo se, že mistrovští synci vůbec nemuseli dokazovat, jak dovední v řemesle jsou, neboli ukazovat řemeslo, kdežto vandrovní tovaryši, kteří se oženili buď s mistrovskou dcerou, a nebo s mistrovskou vdovou, ukazovali půl ze stanovených požadavků na ukázání řemesla).¹⁸⁷

Body 9.-14. vytyčují organizační pravidla v cechu. 9. shrnutí se podrobněji věnuje výši příspěvkům skládaným do cechu o suchých dnech, 10. bod ukazuje na povinnost řemeslníka dostavit se na cechovní schůzi, pakliže by se bez omluvy nedostavil, byla mu uložena pokuta ve výši 7 malých peněz. Pokud by se však z vážného důvodu nemohl dostavit, ale omluvil-li by se, pokuta mu neměla být uložena. 11. ustanovení pamatovalo na kontrolu kvality výrobků. V případě, že by se při kontrole přišlo na případ, kdy by řemeslník nepracoval poctivě, dostal by pokutu ve výši 7 malých peněz. 12. nařízení trestalo provinilce, kteří vynášeli cechovní informace, pozastavením řemesla na určitou dobu (1/4 roku). 13. směrnice narovnávala neshody mistrů na trzích. 14. pokyn umožňoval cechu, aby vynaložil finanční prostředky z pokut (placených cechmistry, mistry, tovaryši) pro potřeby řemesla.¹⁸⁸

V posledním 15. ustanovení sliboval Vilém z Pernštejna cechu, že on, jakož i budoucí páni, budou svolní potvrdit připisované ustanovení v pozdějších letech, což se v artikulech holického cechu po roce 1664 neobjevuje.¹⁸⁹ Ani opis cechovního řádu z roku 1781 neobsahuje zmínky, že by se cech rozhodl nechat artikule znovu stvrdit.¹⁹⁰

¹⁸⁶ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*. Původně byly výuční listy uloženy v kart. č. 1. Po přeuspořádání během generální inventury jsou uloženy v kart. č. 2. Zevrubnější popis pečete viz kapitola o počátcích cechu holického novoševcovského cechu.

¹⁸⁷ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

¹⁸⁸ Tamtéž, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

¹⁸⁹ Tamtéž, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

¹⁹⁰ Tamtéž, Listiny, listina č. 2, inv. č. 2.

4.5.3. Cechovní organizace holického cechu

Podle artikulí se cech řídil i v přijímání nových členů. Z textu vyplývá, že cech kladl velký důraz na manželský původ přijímaného člena, ať učeň, tovaryše, či mistra, což vyplývá z požadavku o předložení listu, tzv. listu zachovacího, jímž dokládal svůj manželský původ. Rovněž musel prokázat manželský původ svých rodičů. K tomu učeň-tovaryš předkládal ukázkou řemesla, v tomto případě jím vyhotovenými škorněmi, střevícem a punčochou velkou. Po jeho předložení zaplatil cechu čtyři bílé groše, odvedl stanovenou jednu libru vosku a uspořádal pro členy cechu svačinu. Výjimku tvořili mistrovští synci, kteří nemuseli na ukázání řemesla nic zhotovit. Jistou úlevu užívali rovněž vandrovní tovaryši oženění s mistrovskou dcerou, a nebo vdovou, kteří ukazovali méně, přesně polovinu.¹⁹¹

Všichni členové se povinně scházeli na cechovních schůzích. Každému shromáždění předcházelo obeslání. Pokud se však kdokoli ze závažných důvodů nemohl dostavit, měl povinnost se cechmistrům omluvit. Jestliže tak neučinil, musel zaplatit pokutu 7 malých peněz.¹⁹² Vydáním generálních patentů v roce 1731 se oficiálně zavedla funkce cechovního inspektora.¹⁹³ V holickém cechu se prvně zmiňují zápisy u přijímaných učedníků již v roce 1728.¹⁹⁴ Pravděpodobně tuto funkci zastával cechmistr v holickém cechu, jelikož jméno Václava Velínského¹⁹⁵ se objevuje v téže době i coby cechmistra.¹⁹⁶

Už od prvopočátku své existence pravděpodobně stáli v jeho čele vždy dva cechmistři. První cechmistr je v zápisech zprvu označován jako starší cechmistr, druhý jmenovaný nikoli.¹⁹⁷

¹⁹¹ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

¹⁹² Tamtéž, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

¹⁹³ Viz kapitola Vnitřní struktura bratrstev a cechů, činnost cechů.

¹⁹⁴ Zůstává nasnadě, zda se tak dělo i před rokem 1728, přestože o této praxi nejsou v zápisech zmínky.

¹⁹⁵ Velínského.

¹⁹⁶ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 71v.

¹⁹⁷ Tamtéž, fol. 3–45.

4.5.3.1 Cechmistři

O cechmistřích holického novoševcovského cechu je v knihách zapsáno pramálo informací, proto není zcela možné přesně vymezit jejich funkční období. K nepřesnostem vede i skutečnost, že cech nepřijímal mistry a učedníky pravidelně několikrát do roka, ba ani každý rok. Z toho důvodu nelze vypožorovat, kdy přesně z úřadu cechmistři odcházeli a noví, které si mistři volili ze svého středu, přicházeli. Zdá se pravdivé, že do úřadu mohli být jmenováni opakovaně. Skutečností ale je, že dříve, než byli cechovní mistři vybráni a zvoleni, bývali mistry i několik let, spíš i desítky let.¹⁹⁸ Pro lepší představu necht' hovoří zápisy samy.¹⁹⁹

Prvně případ mistra Václava Lehkého. Do holického novoševcovského cechu jej mistři za mistra přijali 6. února léta 1689.

„V létu 1689 dne 6. februalí, v neděli pátou po svatých Třech Králích, v plnosti v poctivým cechu slovočný muž pan Martin Macas, spolu náš cechovní pan bratr žádajíc s poctivým mládencem Václavem, synem po nebožtíkovi Václavovi Lehkým, sousedem nám dobře známým a povědomým, předně pánů starších cechmistrů a jinších všech spolu pánů bratrů poctivého řemesla našeho novoševcovského, aby jej, Václava mladčího Lehkého, za jednoho mistra k poctivému cechu přijali.

I slyšíc tu jeho slušnou žádost, jej neodhánějice. Všichni páni mistři k tomu se naklonili a jeho, Václava, za jednoho mistra k poctivému cechu přijali. A v naše knihy cechovní, kde se jinší mistři zapisují, tak, jakž na jednoho mistra náležitě zaznamenávali a zapsali, [...].“²⁰⁰



Zmínku o Václavu Lehkém coby cechmistru lze dohledat u přijímání mistra učedníka 13. ledna 1716, kde stojí psáno „[...] Za starších cechmistrů pana Petra Kratochvíle,

¹⁹⁸ Informace o nich jsou uváděny v učednických a mistrovských zápisech.: SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3–152., kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–91 a kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65. Žádný soupis cechmistrů se ve fondu nezachoval.

¹⁹⁹ Viz příloha č. 2.

²⁰⁰ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 10r.

druhého pana Václava Lehkýho. “²⁰¹ Tudíž z tohoto vyplývá, že stál mistrech celých 27 let.

Druhý příklad se týká cechovního mistra Karla Mahelky, jehož do holického cechu přijali za mistra 14. ledna 1771, avšak cechmistrem je zmiňován až k 12. lednu 1804.²⁰² Tedy cechmistrem byl zvolen až po dlouhých třiceti třech letech.

Jak již bylo výše zmíněno, zřejmě ale do čela cechu usedali dva cechmistři. Pouze v roce 1807 došlo k uvedení čtyř cechmistrů. Ve stejný den cech přijímal dva mistry, Václava Poláčka a Václava Gremla, a u prvně jmenovaného jsou uváděni starší cechmistři Josef Poláček a Václav Koutek, kdežto u druhého mistra jsou cechmistry jmenovaní Martin Michálek a Karel Mahelka.²⁰³

Zároveň při zvolení do úřadu skládali všichni jmenovaní cechmistři přísahu v tomto znění: „*My, kteří jsme zvoleni za starší cechovní poctivého cechu obuvnického přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii a Pánům, že se chceme v té povinnosti upřímně, věrně a poctivě chovat, budeme hodné obuvi dělati, na věrnost’ a slušnost’ prodávat, jednomu každému spravedlnosti, kdož by se k nám o ni utíkal domácímú a přespólnímú příteli a nepříteli propůjčiti i pro nepřízeň dopomáhat a jiné cechovní muže k tomu míti chceme, aby se tak chovali, jak tímto náš závazek vyměřujeme. Tak nám toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí na věky požehnaný.*“²⁰⁴

Z dostupných informací z mistrovských a učednických knih lze vypracovat alespoň základní seznam cechmistrů do roku 1834. Kvůli nedostatečnému množství zpráv z nejstarších dob existence cechu o příjmu nových členů, ať mistrů, nebo učedníků, nelze s jistotou tvrdit, že jsou v seznamu uvedeni všichni cechmistři. Z materiálů jsou známa jména těchto cechmistrů.²⁰⁵

²⁰¹ Tamtéž, fol. 56r.

²⁰² Tamtéž, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 85r, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 39r.

²⁰³ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 40v. Jak jsem vysledovala, neodešli vždy z funkce oba cechmistři najednou. Stávalo se, že byl volen a následně zvolen pouze jeden cechmistr, který zaujal místo k druhému cechmistru, dříve zvolenému. viz SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*. Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3v–152r, kn. č. 2, fol. 1–91. inv. č. 4, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65.

²⁰⁴ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 177.

²⁰⁵ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3v–152r, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–90, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65. Viz tabulka níže.

JMÉNA CECHMISTRŮ 1664 - 1834
Jiří BARŠE
Václav SYNEK
Jan MACAS
Václav Prokop SYNEK
Petr KRATOCHVÍLE
Jan MACAS
Jiří KMENT
Václav Prokop SYNEK
Václav LEHKÝ
Petr KRETOCHVÍLE
Václav LEHKÝ
Jan POLÁČEK
František FETR
Václav VELÍNSKÝ
Jakub FALTYS
Jiří KOHOUTEK
František POLÁČEK
Jan PROVAZNÍK

Jakub KMENT
Václav VELÍNSKÝ
Jan FETR
Jakub KMENT
František BIDLO
František POLÁČEK
Matěj VOJTĚCH
Josef POLÁČEK
Václav KOUTEK
Martin MICHÁLEK
Karel MAHELKA
Martin VOHRALÍK
Josef ŠTĚRBA
Štěpán JEDLIČKA
Václav NOVÁK
Ignác STOKLASA
Václav VELÍNSKÝ
Jan VOHRALÍK

4.5.3.2. Mistři

O přijímaných mistrech holického novoševcovského cechu se ve fondu holického novoševcovského cechu se dochovaly celkem čtyři **knihy mistrů** vztahujících se k období mezi lety 1664 – 1856.²⁰⁶ Současně tyto knihy obsahují zápisy přijímaných učedníků (1707 – 1859).²⁰⁷

Nejstarší dochovanou, a dovolím si tvrdit, že i rozpětím témat je badatelsky nejzajímavější a nejrozmanitější knihou cechu ve fondu, je kniha mistrů 1664 – 1777. Názor si dovoluji vyslovit na základě bádání. V úvodu archiválie se totiž vynachází slavnostnější odkaz na počátky cechu, totiž za jakých mistrů a v kterém roce se ustavil²⁰⁸, jimž předcházejí skromné údaje o vydání cechu na cechovní korouhev a vyjmenování přesných částek za materiál²⁰⁹, následují mistrovské zápisy z let 1664 – 1736²¹⁰, kromě nichž se ještě zaznamenávaly učňovské zápisy, nikoli tovaryšské záznamy, z období let 1707 – 1771²¹¹. Na samý závěr knihy se vepsaly cechovní artikule.²¹² Pramen má sám o sobě rovněž vypovídající hodnotu i o jednotlivých řemeslnících, protože se mnohdy odkazuje, na rodinné vazby.²¹³

Podrobnější rozbor dané knihy dokládá, že si cech vedl knihy cechovních mistrů již v dřívějších dobách. Nejen, že se na tuto skutečnost přímo odvolávají zápisy datované lety 1677–1683, v nichž se zcela zřetelně odkazuje na starší mistrovské knihy, do nichž cech poznamenával, kdy dané věci mistr odváděl, a také, co odváděl.²¹⁴ „*Léta 1682 v neděli první po Třech králích Jan Holub dožádal se pánů starších cechmistrů za obslání poctivého cechu a toho pan Jan Doubrava, jakožto přítel jeho, žádal, aby za jednoho mistra k poctivému cechu přijat byl. V tom svý dovolení dali a jeho, Jana Holuba, za jednoho mistra k poctivému přijali. Za ukazování řemesla vypravil do cechu 8 zl. Za svačinu vedle smlouvy učinění vypravil 7 zl. 15kr. Vosku vypravil 2 libry do*

²⁰⁶ SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, Pardubice 1972, s. 85–86.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 85–86.

²⁰⁸ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn.č.1, inv. č. 3, fol. 2r.

²⁰⁹ Tamtéž, fol. 2v.

²¹⁰ Tamtéž, fol. 3v–45r. ,

²¹¹ Tamtéž, fol. 47r–138v, 142r–152r .

²¹² Tamtéž, fol.138r–141r.

²¹³ O nich více v kapitole o cechu novoševcovském.; SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3v–152r.

²¹⁴ Tamtéž, fol. 7v–9v.

poctivého cechu. V létu 1708 v starý knize cechovní se vynajde kdy/co odváděl. 12. aprilis pořádnost učiněna za starších cechmistrů pana Václava Prokopa Synka, druhého cechmistra Petra Kratochvíle. Vosku zůstává 1 libru dlužen za bratra Jakuba svýho.²¹⁵ Kdežto i informace raných zápisů evokují myšlenku, zda nejprvnější zápisy v této knize nejsou zestručněným přepisem, případně opisem, dřívějších zápisů. Tyto zápisy před rokem 1700 mají totiž stručnější informativní ráz bez dlouhých přípisů o odváděných dávkách mistry, takže působí dojmem výtahu, oproti tomu zápisy vedené po roce 1700 jsou podrobnější a s četnějšími přípisy, v nichž se vypisovaly postupné splátky dluhů. Zároveň se vytratily odkazy na starší knihu.²¹⁶

Vyvstává tedy otázka, zda původním úmyslem nebylo založit novou knihu nově přijímaných mistrů po provedené kontrole účtů odvedených dávek 12. 4. 1708, jak se v zápisech uvádí, kterou by uvozovaly zápisy dlužných mistrů uváděných v minulé knize, které nejsou uzavřeny.²¹⁷ Uvedme příklad: „*Téhož léta 1665, dne 25. julií. Matěj Vorel, soused ze vsi Albrechtic, přijat za mistra. List od řemesla složil. Přijmýho vypraviti má 1 kopy, 30kr. Za svačinu dáti má 2 kopy. Vosku 1 libru. Jiřík Bareš a V. Synek*²¹⁸ *přijali i vydali 30kr. synovi, když se za vyučenou dávalo. Zůstal dlužen 15kr.*“²¹⁹ K jistému zvážení myšleny směřuje i datum vzniku knihy 20. 4. 1708.²²⁰

Zakladatelem a rovněž prvním pisatelem popisovaného celku je jmenovaný Václav Jan Synek. Doslovně se praví: „*V létu 1708 dne 20. Aprilis já sem tuto knihu mou vlastní rukou podepsal Václav Johanes, syn vlastní pana Václava Prokopa Synka, souseda, ten čas staršího cechmistra, a druhého cechmistra pana Petra Kratochvíle.*“²²¹

Desky vázané knihy mistrů cechu novoševcovského o rozměrech 160 x 200 mm jsou v dnešní době velmi poškozené červotočem. Původně byly zhotoveny z vrstveného papíru a přetažené kůží s vytlačeným ornamentem kopírujícím tvar knihy. Bohužel potažená kůže se již rozsypá a není zcela možné zrekonstruovat ornament a ani konstatovat, zda uvnitř obdélníkového ornamentu nebyl vytlačen další obrazec. Vazba na hřbetu knihy zcela chybí, proto lze pozorovat, že v celek jsou svázány svazky listů.

²¹⁵ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn.č.1, inv. č. 3, fol. 8r.

²¹⁶ Bližší rozbor viz níže; Tamtéž, fol. 3v–14r.

²¹⁷ Tamtéž, fol. 141r a 3–19.

²¹⁸ Václav Synek a Jiří Barše- cechmistři.; Tamtéž, fol. 2r.

²¹⁹ Tamtéž, fol. 4v.

²²⁰ Tamtéž, fol. 141r.

²²¹ Tamtéž, fol. 141r.

Kniha se uzavírala svázáním kožených proužků, jež jsou stále její součástí. Z celkového stavu lze soudit, že archiválie neprošla restaurátorským zásahem.²²²

Jako psací látka posloužil papír²²³, jež není ani paginován, ani foliován.²²⁴ Nese zápisy psané perem se seřezávaným hrotem, pravděpodobně ještě husím, což dokládají i tahy, jednou slabší, jindy tahy silnější, čemuž pisatel uzpůsobil i rukopis, a inkoustem, dnes hnědé barvy, občas má i zažloutlé zabarvení, původně nejspíše černé. Některé zápisy jsou však již vybledlé, téměř až nečitelné, jiné i přes bledost jsou stále čitelné; do jiných se propil inkoust z následující strany. Písaři psali zápisy kompletně sice v češtině, ale německou novogotickou kurzivou, v grafické úpravě do bloku.²²⁵

Na základě provedeného paleografického rozboru lze soudit, že do knihy zapisovaly příjmy mistrů pravděpodobně čtyři písařské ruce. Pokud by zápisy z roku 1710 psala písařská ruka písaře A, snížil by se počet písařů na tři. Pouze o jediném pisateli se v knize nachází konkrétní informace, a to o písaři A, kterým byl výše jmenovaný Václav Jan Synek, zakladatel knihy, který patrně vedl agendu v rozmezí let 1708 - 1711. Podle všeho posledním datovaným mistrovským zápisem, jím vepsaným, je z 29.1. 1709, ale přípisy zapsal snad ještě roku následujícího, tedy roku 1710. Poslední učňovský zápis je datován 14.1. 1711.²²⁶ Zároveň Václav J. Synek rozdělil knihu do pomyslných oddílů, kterým tím současně vymezil prostor. První se věnoval právě mistrovským zápisům s časovým obdobím 1664 – 1736²²⁷, druhý sloužil k zaznamenávání přijímaných učňů (1707 – 1771)²²⁸, zároveň sem, mezi I. a II. oddíl

²²² SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3.

²²³ Na žádné straně v knize není filigrán.

²²⁴ V návaznosti se zjištěními získanými během bádání se první paginace a posléze používaná foliace objevuje až v knize založené 8. ledna 1737, kdy při psaní knihy využili obojího způsobu označování. Foliace není u této knihy důsledně dodržována až do samého závěru knihy. I přesto je znát posun v úpravě a nutnosti zajistit přehlednost, s čímž souviselo i vypracování jmeného seznamu nově přijímaných mistrů v závěru dané knihy doprovázený číslem listu, na něž zápis o přijetí mistra zanesli. Číslování zavedené cechem končí foliemi č. 62, proto jsem přistoupila k možnosti pokračovat v zavedené praxi a k uvedení citace jsem zavedla rovněž foliaci v posloupnosti čísel od 63–92. : SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 89r–91v. Po ustání foliace jsem pokračovala zavedené praxi. S touto praxí začali právě u této knihy a pokračovali i v knize následující, kn. č. 3, inv. č. 5. Bohužel již není čitelná datace knihy, kdy byla založena, v níž hned v samém úvodu vypracoval pisatel seznam, doprovázený od listu č. 2 seznamem mistrů s odkazem na datum úmrtí, s číslem listu, na němž se zápis nachází.: SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, list 1. a list č. 2.

²²⁵ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3v–152r.

²²⁶ Tamtéž, fol. 3v–19r. a 51v.

²²⁷ Tamtéž, fol. 3v–45r.

²²⁸ Tamtéž, fol. 47r.–138v. a 142r.–152r.

zařadil Václav J. Synek soupis mistrů v cechu k roku 1708²²⁹, a do třetího pomyslného oddílu opsal cechovní artikule.²³⁰

Písmo Václava J. Synka se vyznačovalo protahováním dříků k dolní dotažnici u liter dlouhé s (j), y, z. Litera z je v hojné míře zakončována na dolní dotažnici uzavřenou smyčkou. Není to však pravidlem. Najdou se i výjimky, kdy smyčka se téměř uzavírá. Rovněž za Václava Jana Synka docházelo k častému vynechání litery e ve slovech, kupř. nepsalo se za jednoho mistra, nýbrž za jednoho mistra, a litery c, ve slově cech se zachycovalo jeho ceh. Dále lze konstatovat, že písmo je psáno úhledně, nikoli zběžně, se svislým sklonem.²³¹ Od roku 1710 je písmo ještě více protahované v oblasti dříků a břevna litery j a litery f. Litera i, y nerozlišují délku, obě litery jsou protahovány k dolní dotažnici bez rozdílu, zda se jedná o krátké nebo dlouhé čtení litery. Minuskulní p je ve slovech psáno se sklonem vpravo. Dlouhé j je zakončeno na horní dotažnici vlnkou jdoucí zprava doleva. Nedochozí k protahování litery z k dolní dotažnici, naopak je zakončeno pod základní linkou. Jen zřídka se v zápisu z října roku 1710 objevuje prodloužení litery z. I toto písmo je psáno úhledně. Je tedy nasnadě, zda se nejedná o písmo případného písaře B, nebo zdali se jen poměnilo písmo písaře A. Pokud by patřilo dalšímu písaři, v uřednických zápisech by se objevily zápisy od 26.4. 1711 – 1713.²³²

Písař C zaznamenal mistrovské zápisy pouze v roce 1712 zběžným písmem se sklonem doprava. V přípisech se objevuje ještě v roce 1713. Právě v této části se vynachází hnědý inkoust. Písař D zapisoval do knihy od roku 1715. Písmem je taktéž skláněno vpravo a je psáno velice zběžně. Teprve až roku 1736 je písařská ruka nahrazena další, v této knize poslední písařskou rukou. Písmem je psáno spíše silnějšími tahy, zběžně. Taktéž se sklání vpravo. Nenachází se vykreslování tahů.²³³

Jednotliví písaři po dlouhá léta dodržovali obdobnou strukturu jednotlivých zápisů. V úvodu se dočítáme, kterak se jmenovaný, popřípadě syn, ucházel o mistrovství v cechu. V samotné stati se vynachází odpověď cechu, který vždy

²²⁹ Tamtéž, fol. 27r–28v.

²³⁰ Tamtéž, fol. 138r–141r.

²³¹ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 1r–50r.

²³² Tamtéž, fol. 51v–55r.

²³³ Tamtéž, s. 51–92.

v zapsaných případech žádosti vyhověl. Ani jedenkrát se nezmiňují, že by žadatele odmítli do cechu přijmout. A většinou v závěru se uvádí jména cechmistrů, za nichž k přijetí přišlo. V posledku se vypisovaly částky odváděné nově přijatým členem, popřípadě splátky, nemohl-li sumu zaplatit najednou.²³⁴ Pro lepší představu tři menší ukázky.

„Léta 1672 dne 28. Decembris Jindřich Šimůnek, soused a písař radní, dožádal se za obeslání poctivého cechu a žádosti svou. Toho vyhledával, poněvadž jest léty sešlý a nevěda, kdy jej pán Bůh s tímto světem rozloučiti ráčí, aby Jindřich, syn jeho, za jednoho mistra přijat byl. I slyšíce jeho slušnou žádost, tom se jednomyslně snesli a za jednoho mistra sou jej mezi sebe přijali. Jak příjmu i za svačinu a nic víceji do poctivého cechu vypraviti má 3 zl. Vypraveny a odvedeny sou.“²³⁵



„V létu 1712 dne 24. Oktober Jan Pelykán, otec vlastní, dožádal se poctivého cechu. S Janem, synem svým vlastním, abychom jeho, Jana Pelykána, za jednoho mistra k poctivému cechu přijali. I slyšíce všichni páni mistři jejich služnou žádost, v tom všichni páni mistři svý dovolení dali, a jeho, Jana, za jednoho mistra sou přijali a v našich knihách cechovních, kde se jinší mistři zapisují, sou zapsali.

<i>Za obeslání cechu vypravil ihned</i>	<i>35kr.</i>
<i>Mistrovskýho příjmu vypravil</i>	<i>1zl. 10kr.</i>
<i>Vosku vypraviti má 2 libry.</i>	
<i>Za ukazování řemesla dáti má</i>	<i>8zl.</i>
<i>Za svačinu vypraviti má</i>	<i>7zl. 15kr.</i>

Stalo se za starších cechmistrů Václava, pana, Synka, druhého cechmistra Petra Nechvíle léta a dne svrchu psaného.“²³⁶



„V létu 1728 dne 7. června Jozef Mahelka, soused městy[s] z Holic, vohlásil se v plným poctivým cechu. Snažně a uctivě žádal, abychom jeho, Jozefa Mahelku,

²³⁴ Tamtéž, fol.3v–152r.

²³⁵ Tamtéž, fol. 4v.

²³⁶ Tamtéž, fol. 25r.

dnešního dne za mistra přijali. I slyšíce jeho slušnou žádost, v tom všickni páni mistři své dovolení dali a jeho, Jozefa, za jednoho mistra v naše knihy cechovní zaznamenali a přijali.

Za vobesláni cechu dal 17 kr, 3 .

Příjemnýho dal 35 kr.

Vosku dáti má 1 [libru]. Nedal.

Za starších cechmistrů pánů Petra Kratochvíl[e], druhého cechmistra pana Václava Lehkýho.

V létu 1728 dne 7. června Jozef Mahelka příjmu mistrovského 4/2, za svačinu dáti má 3/2 (35). V létu 1729 dal 15kr.

V létu 1730 dne 16. januarí 9kr.

V létu 1731 dne 15. januarí 9kr.

V létu 1731 dne 25. januarí 12kr.

V létu 1732 dne 21. ledna 8 kr

V létu 1733 dne 12. ledna 12kr.

V létu 1734 dne 4. januarí 12kr.

V létu 1735 dal 12kr.

V létu 1736 dne 9. jan[uarí] 9kr. ²³⁷



Celkem se mezi léty 1664 – 1736 na základě zápisů vstoupilo do cechu 52 mistrů. Na rozdíl od cechu ševcovského v Rožnově pod Radhoštěm²³⁸ se v holické knize přijímání mistrů zapisovali pouze jedenkrát. V rožnovském cechu nejprve zapsali postup čekatele z tovaryše na mládka, kdy čekal na přijetí. Podruhé se o nich zmiňují v souvislosti s přijetím mezi mistry, z čehož lze tedy vypožorovat, jak dlouhou dobu museli tzv. mládci trpělivě čekat na přijetí mezi mistry.²³⁹ Pravdou ale zůstává, že stejně jako v cechu rožnovských mistrů, i v holickém cechu se o mistrovství často hlásili

²³⁷ Tamtéž, fol. 40.

²³⁸ Lubomír F. PIPEREK, *Zpráva o cechovní knize cechu ševcovského z Rožnova pod Radhoštěm (1642 – 1821)*, in: *Obuv v historii. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25.–27. září 2000, Zlín 2001*, roč. 3, s. 74–83., SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, fol. 3v–45r.

²³⁹ Lubomír F. PIPEREK, *Zpráva o cechovní knize cechu ševcovského z Rožnova pod Radhoštěm (1642 – 1821)*, s. 75.

synové cechovních mistrů – kupříkladu se setkáváme pravidelně s příjmením Macas, Kratochvíle, Poláček, Velínský.²⁴⁰ Pro názornou a jednoduše vysvětlitelnou ukázkou praxe, kdy mnohdy se do učení v holickém cechu hlásili synové mistrů a sami se po vyučení a tovaryšství žádali o mistrovství, ojedinělé jméno i příjmení v knize – Sedlák. Kašpar Sedlák nastoupil do učení 12. ledna 1728. Již o rok později se řádně u mistra Václava Velínského vyučil a 27. června 1729 jej řádně zapsali jako vyučeného. Za nedlouho, o tři roky později (18.2.1732) se se jménem setkáváme znovu, když se Kašpar Sedlák přihlásil do cechu o místo mistra.²⁴¹

Další údaje, které se dají z knihy vyzískat, jsou o cechmistřích a to postavení, přibližná doba, během níž vykonávali své povinnosti úřadování.²⁴²



Než-li byl žadatel o mistrovství přijat, ohlásil se cechovní mistr (pakliže se jednalo o syna po zemřelém otci, nebo se jednalo o příbuzného, jindy o zcela cizího uchazeče), nebo otec aspiranta, či sám tazatel před plný cech, což znamenalo sešlost všech cechovních mistrů²⁴³, aby svolil k jeho přijetí.²⁴⁴ „*Léta páně 1779 dne 12. januaru. Pan František Poláček předstoupil do plného cechu a žádaje, aby jeho syna Jozefa za jednoho mistra přijali. Nemohouce jeho žádosti oslyšeti, a tak jeho Jozefa, syna, za jednoho mistra přijali při přítomnosti všech pánů mistrů. Za starších cechmistrů pana Jakuba Kmenta a Jozefa Fetra léta a dne z vrchu psaného. [...]*“²⁴⁵ Mezi přijímanými mistry bývali jednak mistrovští synci, tak i uchazeči bez rodinných vazeb s jinými cechovními mistry, či dokonce i ševci vojáci.²⁴⁶ Prvně se zápisy zmiňují

²⁴⁰ Podrobněji v kapitole o holických mistrech.: SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, Kn. č. 1, fol.3v – 152r.

²⁴¹ Tamtéž, fol. 42r, 69v a 70r.

²⁴² SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, Kn. č. 1, fol. 1–152. Více o nich v kapitole o holickém cechu, podk. cechmistři.

²⁴³ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 17r.

²⁴⁴ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3–152, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–90, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65.

²⁴⁵ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 17r.

²⁴⁶ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3–152, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–92, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65.

o povinnosti přijmout ševce na vojně, nebo vyšlých z vojny v roce 1797, ale i po tomto roce se až do roku 1834 o ševcích – vojácích zmiňují.²⁴⁷

Jakmile čekatel splnil povinnosti (ukázka mistrovského kusu, předložení požadovaných dokladů, například zpečetěný opis mistrovských listů, které dokládaly, že uchazeč byl přijat do cechu, který mistrovský list vydal, přijat a řádně se choval²⁴⁸) a byl přijat, musel zaplatit určené poplatky.²⁴⁹

S přijetím mistra do cechu byli spojeny poplatky za ukazování řemesla, za svačinu, za obeslání cechu a za mistrovský příjem. Vedle finančních dávek odváděli mistři ještě vosk, v rozmezí od jedné libry do dvou liber. V pozdějších letech za vosk platili po třiceti krejcarech. Výši poplatků odevzdávaných do cechu ovlivňovalo několik okolností. Jednak bezpochyby bydliště přijímaného mistra, ale i rodinné vazby, tedy jednalo-li se o mistrovského syna žádajícího o přijetí do cechu, pak mu cech z částky slevil o polovinu, nebo oženil-li se muž s mistrovskou dcerkou či s mistrovskou vdovou, dosáhl rovněž úlevy. Bohužel ze skrovných zápisů z raných let existujícího cechu není zcela jednoznačně možné vysledovat stabilní částky. K viditelnějšímu ustálení dochází až od r. 1677, ale trvale jednotnou sumu lze vypočítat až od r. 1683.²⁵⁰

V rozmezí let 1664 – 1677 se obvykle odevzdávalo do cechovní pokladnice od 7 zlatých po 11 zlatých a 20 krejcarů za ukazování řemesla. Za svačinu od 2 zlatých a 10 krejcarů po 6 zlatých a 20 krejcarů. Váha odevzdaného vosku kolísala mezi jednou a dvěma librami. Mistrovský syn a manželské páry, buď muže mistrovské dcerky, anebo muže a mistrovské vdovy, odváděli menší obnos. Mistrovský syn zaplatil cechu 3 zlaté, za obeslání cechu 49 krejcarů. Muž oddaný s mistrovskou dcerou odvedl roku 1666 za ukazování řemesla 6 zlatých 20 krejcarů, za svačinu 7 zlatých 30 krejcarů, vosku odvedl 1 libru. Manžel mistrovské vdovy roku 1677 zaplatil za ukazování řemesla 3 zlaté 30 krejcarů, to samé za svačinu.²⁵¹ V následujících letech 1677 – 1683 kolísala suma za

²⁴⁷ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 33r, 44v, 45r, 46v, 50r, 52r, 60.

²⁴⁸ Tamtéž, Spisy, karton č. 2, inv. č. 78, mistrovský list Jana Srážnovského z 18. října 1830.

²⁴⁹ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3–152, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–92, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65.

²⁵⁰ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3v–9r.

²⁵¹ Tamtéž, fol. 3v–9r.

ukázání řemesla od 3 zl. 30 kr. do 8 zl. Svačinu strojili za 7 zl. a vosku do cechu přinášeli 2 libry.²⁵²

Mezi lety 1689 – 1736 zůstala platba za obeslání cechu neměnná. Ševci, kteří nebyli mistrovskými synky, platili ustálených 35 kr., mistrovský synek platil polovic, 17 kr. a 3 peníze. Za ukazování řemesla odváděli zpravidla 8 zl. Svačinu vypravovali přijímaní mistři obvykle za 7 zl. a 15 kr. Vosku v rozmezí 1 – 2 liber.²⁵³

Finanční sumy se výrazně nezměnily ani během následujících let. Ještě v roce 1776 odváděli mistři skoro tytéž peníze, neboli za obeslání cechu 1zl. 10kr., mistrovského příjmu 1zl. a 10kr., za mistrovství 8zl. a svačina je stála celých 7zl. a 15kr. Jen neodevzdávali vosk, nýbrž za něj platili. Libra vosku je tedy stála 30kr. a 2 libry 1zl. Mistrovští synci odváděli od každé částky poloviční sumu, tedy za obeslání cechu 17 kr. 3 peníze, za mistrovský příjem 35kr., za mistrovství 4 zl., za svačinu 3 zl. 35kr. a za vosk platili 30kr.²⁵⁴ Pouze v případě Josefa Uhlíře se neseťkáváme s hotovou platbou za obeslání cechu, nýbrž příspěvek konve piva. Doslovně se uvádí: „*Léta 1752 dne 20. februarí. Josef Uhlíř, soused ze Nový Vsi, předstoupil jest před Pány bratry, a slušně toho žádajice, by se k němu tak laskavě naklonili a jeho, jakožto při poctivém cechu řádně vyučeného, mezi jinší spolu mistry k našemu cechu novoševcovskému, aby ho přijali. I vyslyšavše tu jeho slušnou žádost všickni Páni bratři své povolení dali a jeho, Jozefa Uhlíře, za jednoho mistra jsouce přijali.*

Jenž se stalo léta a dne svrchu psaného.

Za obeslání cechu dal na jednu konev piva.

Za starších cechmistrů

Františka Poláčka, Jana

Provazníka.

Za mistrovství složití má 8zl a jednu libru vosku. [...]“²⁵⁵



²⁵² Tamtéž, fol. 3v–9r.

²⁵³ Tamtéž, fol. 10v–45r.

²⁵⁴ Tamtéž, fol. 3v–45r, kn. č. 2, inv. č. 4, list 1.– 62. (Dle původního foliování) a 63–89. (Mnou zavedená foliace).

²⁵⁵ Tamtéž, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, list 47.

Navíc se o místo v cechu ucházeli nezvandrovalí tovaryši, které sice mistři cechu přijali za mistra mezi sebe, avšak hradili peníze navíc, za jeden rok vandru 1zl. a 30kr., nebo celkem 2zl. za celý vandr, dokonce v případě mistrovského synka Davida Macase uložili pokutu 3zl. 30kr, právě za to, že nezvadrovali, nebo předčasně z vandru sešli.²⁵⁶ Stávalo se také, že místo na vandr odcházeli tovaryši na vojnu, a proto nemohli vandr vyjít. Jelikož měli vážný důvod, proč vandr nevyšli, tak při přijímání do cechu takovým jedincům byla pokuta odpuštěna.²⁵⁷ Až do roku 1794 (1776 – 1794) odváděli mistři do cechu tytéž částky za obeslání (1zl. 10kr.), za mistrovský příjem (1zl. 10kr), za ukázání řemesla (mistrovství) (8zl), svačinu (3zl. 45kr.), za libru vosku zpravidla hradili 1zl. Mistrovští synci, jelikož mívali úlevy, odváděli méně, neboli za obeslání cechu 17kr., za mistrovský příjem 35kr., za mistrovství 4zl., za svačinu 3zl. 45kr. a za libru vosku 30kr.. Ve výjimečných případech nestála libra vosku 30kr, nýbrž 45kr.²⁵⁸

Od roku 1794 až do roku 1823 zpravidla odváděli mistři tytéž částky. Za obeslání cechu tedy 1zl. 10 kr. (mistrovští synci a manželé mistrovských dcer 35kr.). Pouze roku 1817 a 1819 již 3zl. 30kr. U ostatních položek, zprvu vyjma vosku, není možno přesného dělení částky za určitou položku, jelikož od roku 1804 přibývalo sčítání částek a zápis shrnuté sumy. Tyto se pak zvyšovaly od roku 1804 až do roku 1834 z 6zl. 39kr. až po 30zl. Od roku 1828 včetně vosku. Do roku 1828 odevzdávali přijímání mistři po 2 librách vosku v hodnotě 6 zl.²⁵⁹

Nezřídka po sobě zanechali zemřelí mistři nesplacený dluh, který přecházel povětšinou na jeho syna, člena cechu, jak to dokládá i v případě Jakuba Faltysy. Josef Faltys se do cechu hlásil v roce 1761, v době, kdy již jeho otec František Faltys nežil. K součtu svých poplatků ve výši 9 zl. 12kr. 3 pen. mu cech přičetl otcův rest v celkové sumě 3 zl. 48 kr.²⁶⁰ Za otce splácel dluh ve výši 13 zl. 54kr. a 3 drobných mincí i Karel Mahelka.²⁶¹ Pouze jedenkrát se v zápisech eviduje rest, jež splácela manželka po

²⁵⁶ Tamtéž, fol.53–61. (Dle původního foliování) a 63–89. (Mnou zavedená foliace).

²⁵⁷ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 7, 35r.

²⁵⁸ Tamtéž, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–87, kn. č. 3, fol. 4–32r.

²⁵⁹ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 33–65.

²⁶⁰ Tamtéž, list 8

²⁶¹ Tamtéž, list 10.

nebožtíkovi.²⁶² Jen u mistra Jakuba Scháněla cech uvedl, že nemá dítě, ani nikoho jiného, kdo by dluh splatil.²⁶³

4.5.3.2.1. Přináležející mistři k cechu

Od prvopočátku své existence se holický novoševcovský cech nebránil přijímání mistrů z okolních nedalekých vesnic a měst. Ti přicházeli jednak z Albrechtic, Bělečka, Býště, Dolních Ředic, Drahoše, Hoděšovic, Chvojence, Chvojna, Litětín, Nové Vsi, Ostřetín, Pardubic, Poběžovic, Poličky, Trandorfa²⁶⁴, Týniště, Štěpánova, Velin, Vysokého Mýta, což dokládají i záznamy v knihách mistrů datovaných zpětně do roku 1664, nýbrž i novější, a to ještě i v roce 1834.²⁶⁵ Jelikož jsou dřívější zápisy zapsány podle údajů ze starších knih, nelze tedy po uvážení vyloučit, že ti mistři, kteří vše splatili, nebyli uvedeni, a proto tedy výčet nemusí náležitě pojmut všechny mistry z okolí. Těmi, o nichž přetrvaly do dnešních dob zmínky v rozmezí let 1664 – 1736, jsou jmenovitě uvedeni tito mistři, počínaje přistoupením Jana Jelínka z Vysokého Chvojna přijatého 30. října 1665; Matěje Vorla z Albrechtic přijatého 21. července 1665; Václava Lhudského z Vysokého Mýta přijatého 6. února 1689, Karla Petrla z Ostřetín přijatého 7. ledna 1715 a Jiřího Kohoutka z Velin přijatého 27. dubna 1716.

²⁶⁶

Ani v následujících letech mistři nebránili ve vstupu do cechu mistrům nebo tovaryšům ujímajících se mistrovství z okolních vesnic, ba dokonce i měst. Již 21. března 1742 byl do cechu přijat Jakub Fiala, původem z města Poličky. O deset let později, 20. února 1752, se dočteme o Josefovi Uhlířovi, který pocházel z Nové Vsi. Františka Zahálku ze Štěpánova přijali do cechu 1. května 1759. Josef Michálek z Velin se rovněž ujímal o mistrovství v cechu a jeho žádosti vyhověl cech 7. ledna 1765. Dalším uchazečem se stal Jakub Sháněl ze vsi Dolních Ředic 10. února 1772. Kromě

²⁶² Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 13v.

²⁶³ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 12.

²⁶⁴ Roveň.

²⁶⁵ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, kniha č. 1, inv. č. 3, fol. 3–152, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–90, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65. Nevylučuje se ani možnost, že po prostudování knihy mistrů č. 4, inv. č. 6 se objeví takoví mistři i po tomto datu.

²⁶⁶ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, s. 3v–28r.

Josefa Michálka, jež platil jako mistrovský synek, platili jmenovaní mistři plnou taxu.²⁶⁷ 11. ledna 1779 přijali mistři do cechu Jana Zemana z Dolních Ředic, v roce 1782 se členem cechu stal František Hanzl z Ostřetína, v roce 1792 Josef Šletr z Chvojenice, stejného dne přijali i Matěje Vohralíka z Týniště, mistra tamního cechu. Následně v roce 1798 se ucházel o místo mistra i mistrovský synek Jakub Švihnos z Býště. Na počátku 19. století, přesněji v roce 1801 přijal cech Martina Švihnose, mistrovského synka, z Býště, následně léta 1804 vstoupil do cechu i Jiří Hendrych z Chvojenice, 1805 přišel do cechu Jan Hanzl z Ostřetína. Pardubického mistra Václava Rychtera přijali holičtí novoševci v roce 1806, o rok později přistoupil i Václav Greml, taktéž z Pardubic. Z Chvojenice přišli do cechu 20. března 1808 Jakub Hendrych a o dva roky později, 28. ledna 1810, Matěj Polák. V následujícím roce 1811 přišel k cechu Václav Zeman, původem z Litětín. Antonín Němec přistoupil 26. srpna 1811 z Dolních Ředic. Posléze přistoupil se žádostí i Václav Mazura v roce 1816 z Poběžovic, a v témže dni, 11. ledna, i Jiří Zárybnický z Chvojna, Jan Kamenický z Chvojenice (1817). S přicházejícím rokem 1819 a léty následujícími se cech rozrůstal o další přináležející mistry, a to v roce 1819 Josefa Slezáka z Ostřetína, v létu 1820 o Matěje Růžka z Velín, Václava Horáka z Ostřetína (1821), Matěje Vohralíka z Bělečka (1822), Jakuba Kameníka z Dolních Ředic (1822), 13. února 1823 o Františka Kašpara z Albrechtic, Jana Lohinského z Ostřetína (1823). 15. listopadu se ucházel o místo cechovního mistra v holickém novoševcovském cechu i mistr Jakub Horák z Velín, jenž od roku 1819 - 1821 mistroval v ševcovském cechu v Dašicích a od roku 1821 přešel do cechu v Jelení. Nakonec jej výše zmiňovaného roku 1823 přijal holický novoševcovský cech.²⁶⁸ Další mistři přicházeli od roku 1825. Byli jimi Matěj Strasák (Strašák) z Ostřetína, Josef Stárek z Poběžovic a Jiří Koblížek z Bělče, Jan Strážnovský z Ostřetína (1826), Václav Šletr z Ředic (1826), Karel Bidlo z Ředic (1826), Václav Flash z Poběžovic (1826). V roce 1827 přistoupili František Hloupý z Nové Vsi, Jan Klar z Drahoště, Jan Urbanec z Chvojenice (1827). Později v roce 1829, 10. dubna vstoupil mezi mistry Matěj Koblížek z Bělče. V roce 1830 přišel Josef Kořínek z Bělečka, roku 1831 Jan Hanzl, poté 13. listopadu 1832 Václav Veselka z Hoděšovic, v témž dni také přijal cech Václava Babíka²⁶⁹ z Ředic, 18. listopadu Jana Stárka ze Štěpánovska, 14. března 1833

²⁶⁷ Tamtéž, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 33r–87r.

²⁶⁸ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 16–54r.

²⁶⁹ Labíka.

Václava Brandu z Velin, 3. listopadu 1833 Josefa Pištora z Ostřetína, 17. listopadu 1833 Josefa Šímu z Trandorfa, 2. ledna 1833 Václava Bednáře z Velin.²⁷⁰

4.5.3.3. Tovaryši

O tovaryších zanechaly památky výuční a tovaryšské listy. Výuční listy vydával cech, v němž se učeň vyučil dle stanovených let, na základě údajů v knihách učňů.²⁷¹ Listy tedy stvrzovaly a ukončovaly vzdělávání učně řemeslu, čímž se učedník stal tovaryšem. Zpečetěný opis originálu výučního listu předkládal vyučení učedník s dalšími určenými dokumenty dle ustanovení generálních artikulí do nového cechu, kam byl přijímán, kde ho uložili do cechovní pokladnice.²⁷²

Tovaryšské listy vydával cech dle stanovené podoby a předepsaného obsahu z generálních cechovních artikulí.²⁷³ Takový formulář se předtiskl a dle potřeb se do něho posléze vyplnily informace o konkrétním tovaryšovi, pro něhož se tovaryšský list vyhotovoval, jak dokládají dochované listy ve fondu holické cechu psané buď v německém, nebo v českém jazyce. Dokumenty vydával daný cech, z něhož tovaryš vycházel. Kromě osobních údajů zaznamenal pořádek dobu, po kterou tovaryš v cechu pracoval, místo a datum vydání tovaryšského listu. Pravdivost listu podpisem a cechovní pečeti stvrzovali cechmistři. Na konec připojil podpis i mistr, u něhož tovaryš stál a samotný tovaryš.²⁷⁴ Některé dochované tovaryšské listy nesou i vedutu měst. Nejčastěji moravského Brna, v jediném případě města Olomouce, Litomyšle a Žamberka.²⁷⁵

²⁷⁰ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 56–65v.

²⁷¹ Viz kapitola o učednících.

²⁷² SOKA Pardubice, fond *Cech krejčích a postřiháčů Holice*, Tisk, inv. č. 1., fol. 2.

²⁷³ Viz str. 15–16.

²⁷⁴ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton, č. 3, inv. č. 79, korespondence, slož. cechovní korespondence, tovaryšské listy.

²⁷⁵ Tamtéž, Spisy, kart. č. 2, inv. č. 78, **IV. (4.)** 225202010-400-inv78-1811-Brno-4, **(7.)** 225202010-400-inv78-1816-Brno-7, **(8.)** 225202010-400-inv78-1816-Brno-8, **(10.)** 225202010-400-inv78-1818-Brno-10, **(11.)** 225202010-400-inv78-1819-Brno-11, **(12.)** 225202010-400inv78-1822 –Brno-12, **X. (18.)** 225202010-400-inv78-1821-Litomyšl-18, **ad. II. (26.)** 225202010-400-inv78-1819-Brno-26., **XX. (46.)** 225202010-400-inv78-1828-Olomouc-46, **XXII. (49.)** 225202010-400-inv78-1825-Žamberk-49.

Z údajů vypsanych v listech se stáří tovaryšů pohybovalo v rozmezí od 16 – 26 let. Lišila se i doba, během níž setrval tovaryš u určitého cechu a to od řádu týdnů až po několik let.²⁷⁶

Vandrující tovaryši bývali přijímáni do holického cechu za mistry. Nejinak tomu i v případě Františka Macase. Na základě jeho dvou zachovalých a dochovaných tovaryšských listů je zřejmé, že jako šestnáctiletý vandrující tovaryš, narozený v městě Holicích pracoval v litomyšlském ševcovském cechu, který mu také 4. března roku 1821 vydal tovaryšský list, čímž ho propouštěl z tovaryšství²⁷⁷.

4.5.3.4. Učedníci holického novoševcovského cechu do roku 1777

Nejstarším dochovaným zaznamenaným zápisem o příjmu učňů k mistrům cechu novoševcovského je zápis z 15. února 1707. Přináší nám svědectví o přijetí učně Jana, syna Jana Pelykána, k mistru Václavu Poláčkovi. „*V létu 1707, dne 15. Februarius, za pánů starších pana Václava Prokopa Synka a druhého cechmistra Petra Kratochvíle, Václav Poláček vohlásil se v plným cechu, aby mu přáno bylo, že k sobě přijal syna Jana Pelykána, bývalého suseda narodilým z městys Sezemic a nyní řezníkem vsi Albrehtic. Majíc syna, poctivého lože manželského na svět splozeného, Jana, že se řemeslu našemu novoševcovskému učil a Václav Poláček jeho vyučil, slíbil a jemu v plným roce zavyučenou dáti má. V tom páni mistři svý dovolení dali a jej za jednoho učedníka přijali. Za obeslání cechu ihned vypravil 35 kr[ejcarů]. Vosku 1 libru dal, do cechu příjemného vypravil 1 zl[atý]10 kr[ejcarů]. Léta a dne svrchu psaného.*²⁷⁸“ O tom, že za rok ze studií vyšel spravuje hned zápis následující. „*V létu 1708, dne 24. February, vohlásil se v plným poctivým cechu, majíc v učení syna Jana Pelykána, susedem bývalým z městys Sezemic a nyní bytným řezníkem a obyvatelem vsi Albrehtic, jeho Jana plně rok řemeslu učil a jeho vyučil. O něm všechno dobré, správu,*

²⁷⁶ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton, č. 3, inv. č. 79, cechovní korespondence, sl. cechovní korespondence, tovaryšské listy. Veduty, inv. č. 78, **IV. (4.)** 225202010-400-inv78-1811-Brno-4, **(7.)** 225202010-400-inv78-1816-Brno-7, **(8.)** 225202010-400-inv78-1816-Brno-8, **(10.)** 225202010-400-inv78-1818-Brno-10, **(11.)** 225202010-400-inv78-1819-Brno-11, **(12.)** 225202010-400inv78-1822 –Brno-12, **X. (18.)** 225202010-400-inv78-1821-Litomysl-18,**ad. II. (26.)** 225202010-400-inv78-1819-Brno-26., **XX. (46.)** 225202010-400-inv78-1828-Olomouc-46, **XXII. (49.)** 225202010-400-inv78-1825-Žamberk-49.

²⁷⁷ Viz str. 12.

²⁷⁸ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3 s. 93.

činí, že jakožto mistra svýho ve všem poslušný, i manželky jeho, byl, a nyní všichni mistři v tom svý dovolení dali, naproti tomu nebyli, a jemu za vyučenou Václav Poláček dal. Za vobeslání poctivýho cechu dal 35 kr[ejcarů], do poctivýho cechu vypravil 1 zl[atý] 10 kr[ejcarů]. Vosku 1 lib[ru] zůstává. ... Odvedena dne 20. Augusty, nic nejní dlužen.“²⁷⁹

Při porovnání jednotlivých zápisů vysvítá, jakým způsobem přijímání učňů probíhalo. Každý, kdo se ucházel o učení v novoševcovském cechu, musel bez rozdílu doložit manželský původ, neboli že je z manželského lože na svět zplozený. Po prokázání svého původu, ohlásil se mistr v cechu (týž, který učně měl řádně učit) a vnesl před všemi ostatními cechovními mistry žádost, zda by mohl přijmout jmenovaného učně do řádného učení. Pakliže se jednomyslně mistři shodli, přijali tím učedníka do učení na stanovenou dobu, která od roku 1708 do roku 1725 trvala jeden rok, od 1725 se prodloužila pro obyčejné učně na dva roky a od roku 1740 se doba učení na tři roky, a zároveň se za učně zaručili zpravidla otec učně a cechovní mistr, v případě, že otec učně zemřel, se zaručili obvykle cechovní mistři, výjimečně i cechmistři²⁸⁰, že se řádně vyučí. Následně učeň zaplatil cechu za obeslání cechu zpravidla 35 krejcarů, za přijetí do cechu (tzv. příjemné) zaplatil 1zl. a 10 krejcarů a vosku odvedl 1 libru, případně na místo odváděného vosku za něj zaplatil, což činilo 30 krejcarů. Tato částka se od roku 1709 do roku 1777 neměnila. Mistrovští synci pak odváděli polovinu stanovené částky a polovinu vosku.²⁸¹

Po vyučení se znovu po obeslání mistrem, který měl učně v učení, mohl jím být i učňův otec, cech znovu sešel. Mistr plný cech požádal o svolení, aby mohl výuku učně ukončit. Pokud se všichni mistři shodli a svolili, odešel učeň z učení. Cechu pak znovu zaplatil za obeslání 35 krejcarů, za vyučenou 1 zl. 10 krejcarů a libru vosku.

„V létu 1711, dne 14. Januarius, Jan Poláček ohlásil se při poctivým cechu, majíc u učení syna Jiříka, vlastního po nebožtíkovi Rudolfovi Kamenickým, sousedu městys Holic, z poctivého lože manželského na svět splozený, aby ho řemeslu novoševcovskému učil. V tom všichni jeho mistři dovolení dali, naproti tomu nebyli, aby ho vyučil. A

²⁷⁹ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 48v.

²⁸⁰ Slíbili rukojmě.

²⁸¹ SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 47–152.

v plným roce jemuž za vyučenou dáti má slíbil, že jeho vyučí. Připověděl, že se doučí. Václav Konečný rukojmí, druhý rukojmí Václav Poláček.

*V našich knihách náležitě zapsán jest. Do cechu za obeslání složil 35 kr[ejcarů], příjemného složil ihned 1 zlatý a 10 krejcarů. Vosku dáti má 1 libru. Odvedena. Václav Prokop Synek, Petr Kratochvíle, cechmistři.*²⁸²

Cech učinil zápis do knih učedníků o jeho vyučení, který posloužil zároveň k vyhotovení výučního listu učedníka. Aby cech list vydal, musel vyučený učedník, neboli tovaryš, předstoupit před cech a požádat o jeho vydání. Při porovnání pramenů (knih učedníků a výučních listů) do roku 1777 připadá v úvahu, že téhož dne, kdy cech učinil zápis o vyučení do výše zmiňovaných knih vyhotovil i výuční list, v němž tovaryšovi zaznamenali, u jakého cechovního mistra se řemeslu řádně vyučil a neopomněli vyzvednout a zdůraznit slušné a poctivé chování vyučeného učedníka, k němuž připojili i doporučení pro jeho přijetí v jiném cechu toho samého řemesla ševcovského, pakliže by se chtěl švec řemeslem žít. Na důkaz pravdivosti psaného listu cech přitiskl pod datum vydání dokumentu, na samý závěr listu, cechovní pečeť a cechmistři připojili své podpisy.²⁸³ V 19. století vydával pořádek výuční listy jiného dne, než-li k jakému datu učinil zápis do knihy.²⁸⁴

Jelikož však od konce 20. let 18. století stále častěji o vyučení ševcovského řemesla v holickém cechu žádali mistrovští synci, pozorujeme, že se jim běžně dávalo za vyučenou ještě téhož dne, jakého žádost přednesli. Dělo se tak na žádost otce učně, tedy cechovního mistra, či mistra, u něhož se učeň řemeslu učil.²⁸⁵ Z výučního listu Matěje Vojtěcha vyvstává i ozřejmění, jakým způsobem učenec dostával za vyučenou. K zvážení se může připustit, jestli se tak dělo u všech učedníků. Totiž učedník Matěj Valenty, který se ucházel o vyučení, předstoupil před otevřenou pokladnici a dostal za vyučenou. „[...] jehožto slušné žádosti nijakž odepřít nemohouce, nýbrž v samé pravdě takto vysvědčujeme, že on nad jmenovaný Matěj Valenta v roce 17 před otevřenou

²⁸² Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 51v.

²⁸³ Tamtéž, Spisy, kart. 2, výuční listy.

²⁸⁴ Tamtéž, Spisy, kart. 2, výuční listy. Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, listy 3–65.

²⁸⁵ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3,

*matkou pokladnicí od svého pana děda Matěje staršího Faltysa opověden, a též také od lehrmistra svého Jana Kohoutka vypadajícím čase za vyučenou dostal. [...]*²⁸⁶



Při pročitání všech zápisů je vidět, že ševci, kteří se u holického novoševcovského cechu dali do učení, se po letech tovaryšství ucházeli v témže cechu o místo mistra, případně mohl být ještě zvolen spolu cechovními mistry za cechmistra. Tvrzení lze podložit např. u cechovního mistra Jakuba Hendrycha. Tenkrát, 9. ledna 1769 zažádal cechovní mistr Jan Fetr st. cechovní mistry o svolení přijmout do učení Jakuba Hendrycha, syna Matěje Hendrycha. Ti souhlasili a Jakuba do učení přijali.²⁸⁷ Ještě téhož dne mu cech dal za vyučenou.²⁸⁸ Jako tovaryš ale nezvandroval, za což musel zaplatit, když se ucházel o mistrovství v cechu. Žádost za Jakuba vznesl před plným cechem cechovní mistr Václav Velínský. Cechovní mistři vyhověli jeho žádosti a 14. ledna 1771 přijali Jakuba, syna Matěje Hendrycha za mistra.²⁸⁹

V cechu se vyučil i Josef Kratochvíle, kterého roku 1750 přijali za mistra do cechu. Píše se doslova: „*Léta 1752 dne 10. februari. Karel Vojtěch, spolu náš cechovní mistr, předstoupil jest do plného cechu s Jozefem Kratochvílem, sousedem naším, a slušně žádajíce, abychme téhož Jozefa, poněvadž on řádně při témž cechu vyučený jest, za jednoho mistra jeho přijali. [...]*“²⁹⁰



Jak je vidno, řemeslo se dědilo v rámci rodiny vždy z otce na syna i po několik generací. V nejednom případě se do cechu hlásil do učení, posléze pravděpodobně i o tovaryšství, naposledy se v holickém cechu ucházeli o místo cechmistra. V rámci pramenů mapujících členy v době dvou století se vyprofilovaly ševcovské rody. Těmi bývaly starobylé rody Macasů, Poláčků, Kratochvílů. Postupně se utvářely i nové rody, např. Jedličků.²⁹¹

²⁸⁶ Tamtéž, Spisy, kart. 2, výuční listy, list Matěje Valenty, nedatováno; viz příloha č. 3.

²⁸⁷ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 137v. Viz příloha 4a).

²⁸⁸ Tamtéž, Spisy, kart. č. 2, výuční list Jakuba Hendrycha z Chvojence z 9. ledna 1769. Viz příloha 4b).

²⁸⁹ Tamtéž, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 87v. Viz příloha 4c).

²⁹⁰ Tamtéž, list 44r.

²⁹¹ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3v–152r, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 1–90, kn. č. 3, inv. č. 5, list 3–65.

4.5.3.5. Ševci z rodu Macasů

I příslušníci jmenovaného rodu přistupovali do cechu napříč stoletími. Nejstarší známé záznamy sahají až hluboko do 17. století, přesněji do roku 1666, kdy do holického novoševcovského cechu přistoupil Martin Macas. Po něm se ucházel o mistrovství i jeho syn Jiří, jehož žádosti vyhověli mistři cechu v roce 1689. Vnuk Martina Macase a zároveň syn Jiřího Macase Jakub Macas vstoupil jako mistr do cechu v roce 1702. Následovali další členové rodu – Jakub Macas (1719), Jan Macas (1754), syn Jakuba Macase. David Macas, syn Jakuba, byl za mistra přijat roku 1756. František Macas se ujímal o rovněž o místo mistra. I u něho cech svolil a přijal v 60. letech. Dále se mistry v cechu stali Jan Macas (1781), syn Jana Macase, František Macas ml. (1804), syn Františka Macase; Josef Macas (1812), František Macas (1825), synovec Františka Macase; a Martin Macas (1826).²⁹²

4.5.3.6. Ševcovští řemeslníci z rodu Poláčků.

Nejstarší dochované informace se vztahují k mistru Václavu Poláčkovi, kterého přijali do cechu v roce 1677. Jelikož se oženil s vdovou po Janu Šteříkovi, cechovním mistru přijatém roku 1666, snížilo se mu i vydání za přijetí do cechu. Za ukázání řemesla zaplatil pouze 3zl. 30 kr. namísto 8 zl. a 20 kr., za svačinu 3 zl. 30kr. Václav Poláček zplodil syny Jana, Jakuba a Matěje.²⁹³

Syna Jana přijali za mistra mezi sebe 10. 8. 1710. Matěj se řemeslu novoševcovskému učil u svého otce, který v lednu roku 1716 žádal o jeho přijetí. Ještě téhož dne zároveň dostal i za vyučenou. Matěj se rovněž ucházel o mistrovství. Cech jeho žádosti vyhověl v roce 1726, kdy jej přijal do cechu.²⁹⁴ Stejně tak i syn Jakub se řemeslu přiučil u svého otce, jenž žádal cech o jeho přijetí do učení 11. února 1720. I jemu stejného dne uznali vyučení. Za obeslání cechu zaplatil 35 kr., za přijetí měl zaplatit 1 zl. a 10kr. Částku neuhradil najednou, ještě v roce 1723 doplácel 18 kr. I Jakub měl zájem stát se mistrem v holickém cechu, který jej přijal v lednu roku 1728.

²⁹² SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 3–152, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 53, 60, 76, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 7–59r.

²⁹³ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 8v, 20r., 38r, 39v, 39r.

²⁹⁴ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3 fol. 56r., 39r.

Jakožto mistrovský syn platil poloviční sumu jak za obeslání (17 kr.), tak i za svačinu (3zl. a 35 kr.) a za ukázání řemesla (4 zl.)²⁹⁵

Dalšími přijatými mistry do cechu byli František Poláček roku 1744, Jakub Poláček přijatý v lednu 1778., Josef Poláček, syn Františka Poláčka, který přistoupil do cechu za mistra v roce 1779. I on v holickém cechu řádně vstoupil do učení u svého otce Františka, který zažádal, aby jeho synovi dali stejného dne za vyučenou. Cech jeho prosbě vyhověl a učinil tak 11. ledna 1774.²⁹⁶ 9. ledna 1807 vstoupil do cechu i Václav Poláček²⁹⁷ následovaný Josefem Poláčkem přistoupivším roku 1830, Františkem Poláčkem přijatým roku 1831, Janem Poláčkem, jež se stal mistrem roku 1834 a Josefem Poláčkem, taktéž přijatým roku 1834.²⁹⁸



4.5.4. Zánik holického ševcovského cechu

Stejně jako jiné cechy na našem území zrušil živnostenský řád i holický novoševcovský cech. I přesto řemeslo z města nevymizelo, jelikož už od konce 40. let ševci pracovali i na zakázku. V 70. letech se pak začínala obuv vyrábět v holických továrnách. Jednak u podnikatele Falka, z neznámějších továrníků pak od roku 1873 u Hermanna Hirsche, od roku 1901 u Šimona a Eduarda Schicků. Jiní ševci pracovali doma zpočátku 20. století doma, další na zakázku pro firmy.²⁹⁹

²⁹⁵ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3 fol. 47r, 61v.

²⁹⁶ Tamtéž, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 143r, kn. č. 2, inv. č. 4, fol. 35, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 15 a 17.

²⁹⁷ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 40v.

²⁹⁸ Tamtéž, Knihy, kn. č. 3, inv. č. 5, fol. 62r, 63r, 65r.

²⁹⁹ Antonín ŠAFARÍK–Otokar POSPÍŠIL, *Holice, obraz vývoje a současnosti*, s. 233–239.

Závěr

Cechy, jakožto řemeslné korporace, do dnešních dob vypovídají napříč stoletími o svém životě ovlivňovaném politickým vývojem nejen v zemi, ale i za jejími hranicemi, který buď nechával prostor pro rozvoj a rozkvět řemeslné výroby, či naopak umenšoval a zpomaloval vzestup cechů. Při hlubším zkoumání je rovněž patrné sepjetí cechovní organizace s městskou i vrchnostenskou správou. Dokonce lze zmínit i odkaz propojení cechovního života se sociálními dějinami. K těmto závěrům, které si trůufám v závěru vyslovit, docházím po prostudování četné literatury, archivních pramenů, a to nejen v rámci fondu holického novoševcovského cechu.

I když se fond může badateli na první pohled zdát méně rozsáhlý, a tedy že s přihlédnutím k rozsahu nemůžeme nabídnout takové množství informací, opak je pravdou. Pokud by se totiž přistoupilo k zevrubnějšímu bádání v dokumentech, zajisté by se tím přispělo k rozšíření povědomosti o holickém cechu. Tato práce ve své podstatě přináší informace zaměřené na počátek cechu, k němuž samozřejmě neodmyslitelně patřilo obstarání cechovních artikulí důležitých pro fungování cechu v jeho rámci i vně. I o nich se práce přinesla mnoho informací.

Další oblastí zájmu je organizace v cechu, jelikož tvoří nosný základ pro pochopení hierarchie, podřízenosti členů, v cechu. V daném holickém cechu nejvyšší post cechmistrů zastávali najednou dva cechmistři, jimž bývali sestupně podřízeni mistři, tovaryši a učedníci, které cech přijímal dle ustavení v artikulích.

V průběhu bádání se prokázala skutečnost, že řemeslníci organizovaní v holickém cechu bývali mezi sebou spjati příbuzenskými svazky. Nejčastěji se do sdružení přibírali synové mistrů, z čehož lze vypožorovat, že se řemeslo dědilo v rámci rodiny z otce na syna i po několik generací a tím se přispělo k utváření ševcovských rodů, zvláště Macasů a Poláčků, jimž se práce rovněž věnovala a přinesla informace. Méně často vstupovali i synovci, případně vnuci, a nebo mistři, kteří se do rodiny přizženili.

O místo v cechu se rovněž v hojně míře ucházeli i řemeslníci bez příbuzenských vazeb, což se promítlo i ve výši odváděných poplatků do cechovní pokladnice. Stejně se dělo i nově přichozích z okolních vesnic. Ponejvíce přicházeli zájemci z Býště,

Ostřetína, Ředice, Chvojence a Vysokého Chvojna. Poskrovnu pak například z Albrechtic.

Domnívám se také, že by bylo přínosné obšírnější zpracování fondu, stejně tak i fondů dalších holických cechů, i fondů cechů v rámci bývalého pardubického panství, včetně muzejních sbírek, čímž by se nemalou měrou přispělo k prohloubení dosavadních poznatků a znalostí v oblasti řemeslného života ve městě, nýbrž i v rámci regionu.

Ve stručném shrnutí si tedy dovoluji konstatovat, že je spousta míst, který by stála více propracovat, kupříkladu i v magisterské či jiné práci, a vyzvednout tak práci našich řemeslnických předků nejen ševcovského řemesla.

Použité zkratky

AMH – Archiv města Holice

AP – Archivní příručka

Č.př. – číslo přírůstku

ČČH – Československý časopis historický

Fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

kart. – karton

kn.č. – kniha č

kr. – krejcar

ndt – nedatováno

pen. – peníz bílý

r. – recto

slož. – složka

SOkA Pardubice – Státní okresní archiv Pardubice

v. – verso

zl. – zlatý

Použité prameny

SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice, Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Listiny, kart. č. 1, listina č. 1, inv. č. 1, opis listiny Neptalima z Frimburka vyhotovený roku 1789.

SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice, Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Listiny, kart. č. 1, listina č. 2, inv. č. 2, opis privilegia Leopolda vyhotovený roku 1718 a 1721.

SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice, Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Listiny, kart. č. 1, listina č. 2, spis z roku 1721 o trzích v Holicích.

SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice, Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Spisy, kart. č. 1, spis 43A, konfirmace od Josefa II z roku 1786.

SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice, Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Knihy, kn. č. 2, inv. č. 6, kniha městská, založená roku 1660, 1660 – 1695.

SOkA Pardubice, fond *Archiv města Holice, Městský úřad Holice (1558) 1850–1945 (1948)*. Číslo přírůstku 122/94, SK 147, s. 6v.

SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, Pardubice 1972.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice (1664 - 1882)*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1, listina z 9. dubna 1664.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 1, listina č. 2, inv. č. 2, opis listiny z roku 1664 vyhotovený roku 1781.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kniha č. 1, inv. č. 3.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kniha č. 2, inv. č. 4.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kniha č. 3, inv. č. 5.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 2, inv. č. 78, slož. výuční listy, výuční a mistrovské listy.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 2, inv. č. 78, slož. výuční listy, podoba pečeti z výučního listu č. 60 Františka Vojtěcha z Holic vydaného roku 1840.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 3, inv. č. 79, slož. korespondence, tovaryšské listy, listy č. 53–75.

SOkA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 3, inv. č. 79.

SOkA Pardubice, fond *Cech krejčích a postřihačů Holice (1650 – 1887)*. Tisk, inv. č. 1.

SOkA Pardubice, fond *Cech tkalců Holice (1714 - 1887)* . Knihy, kn. č. 1, inv. č. 1, ndt. kniha patentů.

SOkA Pardubice, fond *Cech spojených řemesel Holice (1824-1910)*.

SOkA Pardubice, fond *Cech řezníků Holice (1650-1921)*.

Použité archivní pomůcky

SOkA Pardubice, Emilie FRAJDLOVÁ, *Sdružený inventář cechy na Pardubicku*, Pardubice 1972.

Využité muzejní předměty

Východočeské muzeum v Pardubicích, *podsbírka Odznaky*, inv. č. odzn. 0411.

Použitá literatura

Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha/Litomyšl 1997.

Cecilie HÁLOVÁ – JAHODOVÁ, *Umění a život zapomenutých řemesel*. Praha 1955.

Jan CHALOUPKA, *Cechovní pečetidla a jejich symbolika*, in: Dějiny řemesel a průmyslu na jižní Moravě. XIII. mikulovské sympozium 20. a 21. října 1983. Praha 1983.

Josef JANÁČEK, *Přehled řemeslné výroby v Českých zemích za feudalismu*, Praha 1963.

Josef JANÁČEK, *Zrušení cechů roku 1547*. Československý časopis historický, Praha 1959, roč. 7, č. 2, s. 231–242.

Josef KACHNÍK, *Naši řemeslníci. Jejich život a sociální poměry*. Hlasy katolického spolku tiskového, Praha 1912, roč. 43, č. 3, s. 5–45.

Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl*, Praha 1997.

Eva KUPKOVÁ, *Ševcovské řemeslo na Novoměstsku*, Městské muzeum Nově Město nad Metují, 2006.

Pavλίna KRATĚNOVÁ, *Cech ševců v Mimoni*, in: Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska, Česká Lípa 2010, roč. 19.

František MELICHAR, *Dějiny cechovnictví v Čechách*, Praha/Unhošť 1902.

Bedřich MENDEL, *Počátky našich cechů 1, 2 (Dokončení)*. Český časopis historický, Praha 1927, roč. 33, č. 1, 2, s. 1–20, 307–346.

Lubomír F. PIPEK, *Zpráva o cechovní knize cechu ševcovského z Rožnova pod Radhoštěm (1642 – 1821)*, in: Obuv v historii. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. – 27. září 2000. Zlín 2001, s. 74–83.

Eva PŘÍHODOVÁ, *Stručné dějiny oborů. Textil, oděvnictví, obuvnictví*, Praha 2004.

Věra REMEŠOVÁ, *Ikonomografie a atributy svatých*, Praha 1991.

František ROSŮLEK, *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko, díl III. – Místopis*. Vydáno péčí Agitačního výboru, Pardubice 1909.

Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem. Cechy městské, díl V*. Pardubice 1935.

Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem. Dějinný přehled města, zámku a bývalého panství do r. 1648, díl I. – část I.* Pardubice 1920.

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze české: Chrudimsko, I. díl*, Argo 1995.

Vladimír J. SEDLÁK, *O ceších a jejich archivech*. Archivní příručka. Sborník přednášek o archivní praxi. Praha 1948.

Antonín ŠAFAŘÍK–Otokar, POSPÍŠIL: *Holice, obraz vývoje a současnosti*, Holice 1911.

Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha 1906.

Zikmund WINTER, *Mistrovské kusy starodávných řemeslníkův*. Časopis Musea Království českého, Praha 1894, roč. 68.

Zikmund WINTER, *Řemeslo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526 – 1620)*, Praha 1909

Jana ZEMANOVÁ, *Obuvnictví na Skutečsku*. In: *Obuv v historii*. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. - 27. září 2000. Muzeum jihovýchodní Moravy, Zlín 2001, s. 67–74.

Ostatní literatura

Romana HABARTOVÁ, *Ševcovské řemeslo v Kunovicích*, in *Slovácko: společenskovední sborník pro moravsko-slovenské pomezí*, Uherské Hradiště, Slováké muzeum v Uherském Hradišti 2000, roč. 42, s. 29–43.

Jakub HRDLIČKA, *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy*, Praha 1999.

Jakub HRDLIČKA, *Pražská heraldika. Znaky pražských měst, cechů a měšťanů*, Praha 1993.

Jarmila KREJČÍKOVÁ–Tomáš KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava 1989.

Tomáš ŠIMEK a kol., *Pečeti a pečetidla východočeských archivů a některých muzeí 1226 – 1620*. Katalog, Praha 2008.

Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

Matouš VÁCLAV, *Pamětní kniha cechu ševcovského v Dobrušce, tzv. Petrova kronika z let 1724 – 1843*, in: Orlické hory a Podorlicko, sborník vlastivědných prací Rychnov nad Kněžnou, Okresní archiv, Muzeum Orlických hor 1994, roč. 7, s. 53–62.

Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1520 – 1620)*, Praha 1909.

Ostatní zdroje

Výnos děkana č. 8/2010 – Pravidla zpracování závěrečné práce na Filozofické fakultě UHK.

<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=2151> [cit. 2015–04–18]

z milosti dané, a potom od slavné a svaté paměti Jeho Milo[s]ti císaře Maximiliana potvrzené jest v artikulích a slovích těchto.

Vilém z Pernštejna a na Helfenštejně, pan a pravý dědic pardubský, i s svými dědici a budoucími potomky, pány pardubskými, známo činíme tímto listem obecně, přede všemi, kdož jej uzří, a nebo čtouc slyšeti budou, že jsou předstoupili před nás opatrní, věrní naši milí řemesla ševcovského, kteříž jsou v městě našem Pardubicích, snažnými prosbami a s pilností nás prosíce, abychom jim tu milost učiniti ráčili, při řemesle jich, aby cech mohli míti a jim se spravovati tak, jakž se v jiných městech v Království českém spravují. Kdež já, svrchu psaný Vilém z Pernštejna etc., slyše jejich slušnou prozbu a jsouc k nim, k těm svrchu psaným lidem našim řemesla ševcovského, milosti naší nakloněný a chtěje je vopatřiti, jako poddané naše věrné a milé, tuto milost jim učiniti ráčili při řemesle jich, aby tím lépe svou živnost vésti mohli v městě našem Pardubicích a řád, aby mezi sebou způsobiti mohli, na tento způsob bez překážky nás svrchu psaného Viléma z Pernštejna etc. Dědicům mých i budoucích potomkův, pánův pardubských takž, jakž sou nám ceduli sepsanou dali, jakož se v tomto listě dále slovo vod slova vypisuje:

Item nejprve, cech, aby měli a při něm se tak zachovávali, jakož se tuto dole píše, tak a podle ní pokutami, jakož dole psáno stojí. Item také jim k tomu svolení své dáváme, aby pečet cechovní míti mohli, tak a tím způsobem, jakož v jiných městech Království českého řemeslo ševcovské má, ať vydávání listův učedníkům, neb k jiným potřebným věcem, aby ji užívati mohli. Item cechmistři, kteříž by byli přestoupil-li by, který tovaryšské svolení, dej dvojnásob větší pokutu, než jiní tovaryši. Item učedníci, kteříž by se chtěli na to řemeslo dáti, aby prve ukázali zachování rodu svého, jak jsou se rodičové jejich zachovávali, též i sami, aby byli zachovalí. Pakli by toho neukázali, nemají takoví v učení přijímání býti. Item komuž by toho cech přál, aby řemeslo měl vokázati, ten aby vokázal nejprve škorni příčný, druhou škorni telecí, od té škorně střevíc řádný a k tomu také punčoch veliký, aby vokázal. Item, kdož by již tak dokonalo řemeslo vokázal, ten má položiti do cechu čtyry groše bílé a libru vosku a svačinu cechu, aby udělal každý podle své možnosti. Item žádný nemá do cechu přijat býti, leč prve vokáže své zachování, z jakého lože pošlý jest. Item také, kdyby se tu kterého mistra syn osadil, ten nemá řemesla vokazovati. A pakli by vandovní tovaryš chtěl se

osaditi a mistrovu dceru pojíti, a neb vdovu téhož řemesla ševcovského, ten nemá vokazovati více, než půl řemesla. Item suchých dní každý, aby dával po čtyrech peněžích malých do cechu. Item když by obeslán byl do cechu a nepřišel, ten aby dal sedum peněz malých pokuty. Leč by se opověděl cechmistrům, že z hodné příčiny nemůž přijíti, tehdy nic dáti nemá. Item když se řemeslo ohleduje a u koho se najde, že by dobře uděláno nebylo, ten každý daj sedum peněz malých z škorní a z střevíc čtyry peníze malé. Item kdož by cech pronesl, tomu má řemeslo složeno býti za čtvrt léta a k tomu, aby byl trestán, jakž by se tovaryšům zdálo. Item když by se který z mistrů svadili, a k tomu sobě nepoctivě v trhu mluvili, tehdy aby byli starším smluvený. Pakli by nechtěli na nich té smlouvy přestáti, aby byli ku právu podaní a tovaryšskou pokutu, aby dali. Item což se dotýče vin, kteréž sou v tomto listu položený, a nebo jestliže by cechmistrři, a nebo mistrři, na koho pro jakú vinu položili, jakú pokutu, ač by se kdo které dopustil, buď kdožkoli z cechmistů, mistrů, a neb z tovaryšův a vzata z něho byla vina. Těmi penězi, což by za vinu vzali, nikam hýbati nemaje, než ku potřebě toho řemesla chovati mají a nikam jiný nehýbati bez vědomí pána, Jeho Milosti, a neb učedníkův Jeho Milosti, než což by znali dobrého a poctivého toho řemesla tehdy s vůlí ouředníků, budou moci s těmi penězi učiniti a k dobrému toho řemesla obrátili. Kdež by se jim zdálo. Item, jestliže by pak kdy mohlo co užitečného nad tento list přitom cechu nalezeno býti, toho jim já, Vilém, svrchu psaný, a neb budoucí potomci moji, páni pardubský, listem potvrditi budem moci.

Tomu všemu, což se v tomto listu píše, na svědomí a lepší utvrzení věcí svrchu psaných, svú vlastní pečet rozkázali jsme přivěsiti k tomuto listu, jenž je psán a dán na Pardubicích v pondělí před svatým Tomášem, apoštolem božím, léta Páně tisícího pětistého patnáctého³⁰⁰. L.S.

My, Maxmilián Druhý, z boží milosti volený římský císař, povšecky časy rozmnožitel říše, uherský, český, dalmatský, charvatský etc. král, arcikníže rakouské, markrabě moravské, lucemburské a slezské kníže, lužické markrabě etc. Oznamujem tímto listem všem, že jsme ve vší poniženosti prošený ode všech mistrův řemesla ševcovského v městě našem Pardubicích, věrných našich milých, abychom jim listu a obdarování, kteréž od někdy urozeného Viléma z Pernštejna na Helfštejně, jakožto na

³⁰⁰ 17. prosince roku 1515.

onen čas pána téhož města Pardubic, na vyzdvižení cechu téhož řemesla jich a dobré chvalitebné pořádky, jimiž se řídí a spravují, jakž týž list to všecko v sobě ukazuje a zavírá, jehož jest datum na Pardubicích v pondělí před svatým Tomášem, apoštolem božím, léta tisícího pětistého patnáctého, mají milostivě potvrditi ráčiti. K jejichž to ponížené prozbě milostivě nakloněný jsouce a nadepsanej list, kterýž celý a neporušený opatřen jest, ohledati davše s dobrým rozmyslem, naším jistým vědomím, radou věrných našich milých a mocí královskou v Čechách, týž list a obdarování jejich jsme schváliti, obnoviti a potvrditi ráčili. A tímto listem a majestátem naším císařským, ve všem jeho znění, položení, punktích, klausulích a artikulích, tak jakoby slovo od slova v tento list, naší císařský vepsán byl, schvalujem, obnovujem a mocně potvrzujem, chtěce tomu konečně, aby i s svými budoucími přitom zůstaveni byli a týmiž pořádky dobrými a chvalitebnými se řídili a spravovali bez překážky jednoho každého.

Protož přikazujem všem poddaným našim ze všech stavův Království našeho českého, zvláště pak hejtmanu našemu na Pardubicích, purkmistru a konšelům dotčeného města Pardubic, nynějším i budoucím věrným našim milým, abyste před jmenované mistry řemesla ševcovského přitom při všem, což se v témžto listu zdržuje a zavírá, jměli, drželi a neporušitedlně nyní i na časy budoucí zachovali, žádných jim v tom překážet, nečiníce ani komu jinému činiti, nedopouštějíce pod uvarováním nemilosti naší císařské i našich dědicův a budoucích králův českých. Tomu na svědomí pečet naši císařskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na Hradě našem pražském v outerý po Provodní neděli léta božího tisícího pětistého sedumdesátého,³⁰¹ a království našich římského osmého, uherského sedmého a českého dvacátého druhého.

Maximilián etc.

*Wra[tislaus] a Pernestain
Eccl[esiae]*

LS Ad mandatum Sacrae

S[uper] R[egni] Boh[emiae] cancelarius

Majes[ta]tis proprium

³⁰¹ 4. dubna 1570.

etc.

A že nadepsaný list majestátu pernštejnského též J[eho] M[ilosti] c[ísařské] a královské konfirmací slovo od slova ve všech punktích a klausulích, nic nevy pouštějíc ani proměňujíc, tak jak v svém pravém originálu zní, sem do tohoto našeho vidimus vložen a vepsán jest. To my, cechmistrři starší i všickni mistrři poctivého řemesla novoševcovského, měšťané a sousedé města Pardubic nad Labem, přijímáme k svému dobrému svědomí a víře. Na potvrzení toho všeho pečet naši větší cechovní k této vidimaci dali sme přitisknouti vědomě.

*Stalo se na počátku městě Pardubicích nad Labem ve středu po Neděli květné léta Páně tisícího šestistého šedesátého čtvrtého.*³⁰²

³⁰² SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Listiny, listina č. 1, inv. č. 1.

2. Pečeť holického novoševcovského cechu ³⁰³



³⁰³ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, kart. č. 2, inv. č. 78, slož. výuční listy, podoba pečeťi z výučního listu č. 60 Františka Vojtěcha z Holic vydaného 19. listopadu roku 1840 v Holicích.

4. Dokumenty Jakuba Hendrycha

a) Zápis o přijetí Jakuba Hendrycha do učení.

„Léta páně 1769, dne 9. januarí Jan st. Fetr, spolu mistr cechovní předstoupil do plného cechu žádaje za to, aby Jakuba, syna Matěje Hendrycha ze vsi Chvojence, aby se k němu tak laskavě naklonili, aby Jakuba, syna Matěje Hendrycha za jednoho učedníka přijali. Nemonouce jeho žádosti oslyšeti, tak se k němu všichni páni mistři naklonili. Jeho Jakuba za jednoho učedníka přijali. Jen se jest stalo při plnosti cechu léta a dne svrchu psaného za starších cechmistrů Jana Fetra, Jakuba Kmenta.

Za obeslání cechu zložil 1zl. 10kr.

Příjmu učednického 1zl. 10kr.

Za 1 libru vosku 30kr.“³⁰⁵

b) Výuční list Jakuba Hendrycha.

„My starší cechmístři a všichni mistři poctivého řemesla nového ševcovského, měšťané a obyvatelé Jeho Milosti císař[ské] camer[álního] městečka Holic, známo činíme tímto listem, kdež všem vůbec čten, a nebo čtoucí slyšán bude, že jest před nás předstoupil poctivý mládenec Jakub, syn Matěje Hendrycha, ze vsi Chvojence, a za tj. nás zdvořile žádal, abychme se k němu tak laskavě naklonili a jemu o jeho poctivém učení téhož řemesla nového ševcovského k jeho důležité potřebě hodnověrně vysvědšujeme, a jsouce toho dobře povědomi a v rejstrách našich pamětních to zapsáno majíce, že dotčený Jakub jest se učil a také vyučil. Témuž řemeslu novoševcovskému u Jana staršího Fetra, spolumistra našeho, v kterémžto učení on se věrně, poslušně, též počestně choval, jak na jednoho a šlechtného mládence náleží a sluší, tak že o něm nic jinšího, než všechno dobré a chvalitebné vyznati musíme. Pročeš pro jeho dobré chování často jmenovaného Jakuba Hendrycha k jednomu každému se za něj přimlouváme, kde by se koliv zahodil a s tímž řemeslem se živiti chtěl, že jeho mezi sebe přijmouce, lásku, přízeň a dobrou vůli ukázati a živnosti mezi sebou přít budete, a to učiníce pro jeho mezi Vámi dobré a poctivé chování, i taky pro naši vším opatrnostem přátelskou odměnu.

³⁰⁵ SOKA Pardubice, fond Cech novoševců Holice, Knihy, kn. č. 1, inv. č. 3, fol. 137v.

Tomu všemu na potvrzení a jistotu toho pečet' cechu našeho dali jsme k tomuto listu přitisknouti. Jenž jest dán a psán v Jeho Milosti cí[saře] kame[rálním] městečku Holicích léta páně 1769 dne 9. januarí.

František Jan Poláček, cechmistr starší.

Jan mladší Fetr, druhý cechmistr. „³⁰⁶

c) Zápis o přijetí Jakuba Hendrycha za mistra.

„Roku 1771 dne 14. januarí předstoupil do plnomocného cechu Václav Velínský s Jakubem, synem Matěje Hendrycha, aby se k němu laskavě naklonili a jeho Jakuba za jednoho mistra přijali. Nemohouce jeho slušné žádosti oslyšeti, tak se k němu všickni naklonili a tehdy Jakuba, syna Matěje Hendrycha ze Chvojence za jednoho mistra přijali. Jenž se jest stalo svrchu psaného za starších Jana Fetra, Františka Bidla.

Za obesláni cechu. 1zl. 10kr.

Za 2 libry vosku. 1zl.

Příjmu mistrovského. 1zl. 10kr.

Za mistrovství patří. 8zl.

Za svačinu patří. 7zl. 15kr.

15zl.

Za vandr. 2zl

17zl. 15kr.

Na rest dal. 30kr.

Restu. 16zl. 30kr. „³⁰⁷

³⁰⁶ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Spisy, karton č. 2, výuční list Jakuba Hendrycha z 9. ledna 1769.

³⁰⁷ SOKA Pardubice, fond *Cech novoševců Holice*, Knihy, kn. č. 2, inv. č. 5, fol. 81v.